

Ttk-91 esimerkkietokone ja sen simulaattori

Konekielinen ohjelmointi

Esimerkkietokone ttk-91

Ttk-91 koneen rakenne ja käskykanta-arkkitehtuuri

Tietokoneen simulaattori

Ttk-91 ohjelmien suorittaminen simulaattorissa

Copyright Teemu Kerola 2004

Tässä luennossa esitellään esimerkkietokone ttk-91 ja siihen liittyvä simulaattorijärjestelmä. Ensi alkuun perustelemme, miksi konekieltä yleensä kannattaa opiskella, ja sitten, miksi juuri ttk-91 olisi hyvä lähtökohta käskykanta-arkkitehtuuriin tutustumiseen. Pääosa luennosta on kuitenkin ttk-91 tietokoneen käskykannan ja toiminnan kuvausta. Itse konekieliseen ohjelmointiin tälle koneelle pääsemme vasta seuraavalla luennolla. Lopuksi esittelemme simulaattorin idean ja toiminnan yleispiirteissään, ja erityisesti tällä kurssilla käytettävän Tietokoneen käytön perusasiat.

Miksi konekieltä?

Koneen toiminnan ymmärtäminen

Oman ohjelman toiminnan ymmärtäminen

Koneenläheinen ohjelmointi (konekielinen ohjelmointi)

Kääntäjän tekeminen

- kääntäjä kääntää lausekielisen ohjelman konekielelle

Ohjelman tehokkuus

- osia ohjelmasta ohjelmoidaan suoraan konekielellä

Copyright Teemu Kerola 2004

Aloittelevat ohjelmoijat väittävät joskus, että konekielen opiskelu on turhaa, koska kaikki ohjelmat voi kuitenkin toteuttaa korkean tason kielten avulla. Tämäkin ajatus on väärin, mutta konekielen ymmärtämiseen ja käyttöön on myös muita paljon tärkeämpiä perusteluja kuin pelkkä ohjelmointinäkökulma. Tietokone ihan oikeasti toimii vain konekäskyjä suorittaen, joten jokaisen tietotekniikan ammattilaisen tulee ymmärtää ohjelmien suoritus tällä tasolla. Suoritusvaiheessa ohjelmien alkuperäisellä kuvaustavalla korkean tason kielen avulla ei ole merkitystä. Ymmärtääksemme ohjelman suoritusta meidän tulee nimenomaan ajatella konekäskyntason suoritusta. Ohjelmia on helppo suunnitella ja toteuttaa korkean tason kielen avulla, mutta suoritus tapahtuu aina konekielen tasolla.

Miksi konekieltä?

Koneen toiminnan ymmärtäminen

Oman ohjelman toiminnan ymmärtäminen

Koneenläheinen ohjelmointi (konekielinen ohjelmointi)

Kääntäjän tekeminen

- kääntäjä kääntää lausekielisen ohjelman konekielelle

Ohjelman tehokkuus

- osia ohjelmasta ohjelmoidaan suoraan konekielellä

Copyright Teemu Kerola 2004

Joissakin tapauksissa, esimerkiksi yhä yleisempien pienten sulautettujen laitteiden kanssa on mahdollista, että ohjelmointi tapahtuu suoraan konekielellä. Yleensä näin ei kuitenkaan tehdä, koska korkean tason ohjelmointikielet tarjoavat parempia apuvälineitä ohjelmien toteuttamiseen. Yhä edelleen on kuitenkin mahdollista, että jokin isonkin ohjelmiston kriittinen laiteläheinen osa toteutetaan konekielellä. Korkean tason ohjelmointikielet on suunniteltu yleiseen ongelmanratkaisuun, eikä spesifiseen laitteistoon. Uusien oheislaitteiden laiteajurit vaativat myös ainakin osittain yleensä konekielitason toteutusta.

Miksi konekieltä?

Koneen toiminnan ymmärtäminen

Oman ohjelman toiminnan ymmärtäminen

Koneenläheinen ohjelmointi (konekielinen ohjelmointi)

Kääntäjän tekeminen

- kääntäjä kääntää lausekielisen ohjelman konekielelle

Ohjelman tehokkuus

- osia ohjelmasta ohjelmoidaan suoraan konekielellä

Copyright Teemu Kerola 2004

Kääntäjien toteutuksessa tarvitaan aina konekieltä. Kääntäjän viimeinen vaihe (koodin generointi) luo konekielistä koodia alkuperäisestä korkean tason kielisestä ohjelmasta, joten kääntäjän koodin generointivaiheen toteuttajan tulee tietenkin osata kohdelaitteiston konekieltä hyvin. Aikaisemmin riitti ymmärtää kohdelaitteiston käskykanta-arkkitehtuuri, mutta nykyisten suorittimien ohjelmointi vaatii vielä tarkempaa laitteiston ymmärtämistä, kuin mitä ainoastaan konekäskyjen toiminnallisuus antaa. Esimerkiksi, koodin generoijan tulee ymmärtää mitä suorittimen sisäisiä resursseja kukin konekäsky käyttää, milloin niitä käytetään ja kuinka kauan käyttö kestää. Nämä asiat kuuluvat jo tosin jatkokurssille.

Miksi konekieltä?

Koneen toiminnan ymmärtäminen

Oman ohjelman toiminnan ymmärtäminen

Koneenläheinen ohjelmointi (konekielinen ohjelmointi)

Kääntäjän tekeminen

- kääntäjä kääntää lausekielisen ohjelman konekielelle

Ohjelman tehokkuus

- osia ohjelmasta ohjelmoidaan suoraan konekielellä

Copyright Teemu Kerola 2004

Aikaisemmin, muutama vuosikymmen sitten, ohjelmien suorituskyvyn eli suoritussopeuden parantaminen oli tärkeä peruste ohjelman osan toteuttamiseen konekielellä. Nykyään tätä ei yleensä tarvita, koska aikakriittisten ohjelmien toteuttamisessa käytetyt kääntäjät ovat niin hyviä koodin optimoinnissa eli nopeasti suoritettavan koodin generoinnissa. Esimerkiksi, numeerisessa laskennassa käytetyn Fortran-kääntäjän päihittämiseen tarvitaan todella hyvä ohjelmoija, joka ymmärtää täysin kohdelaitteiston sisäisen arkkitehtuurin. Toisaalta, ohjelmoijan tulee edelleenkin ymmärtää konekielitason tapahtumat laitteistossa, jotta hänen ohjelmansa olisi helposti kääntäjän optimoitavissa.

Miksi ei oikeata konekieltä?

Oikeat kielet huomattavasti monimutkaisempia

- niiden opiskeluun tarvitaan oma kurssi

Vaikea valita sopivinta

- paljon erilaisia konekieliä

Keskitytään vain opetuksen kannalta oleellisiin asioihin

- tarvittaessa oikea konekieli "helppo" oppia
(ainakin, jos ensin osaa jotain konekieltä, vaikkapa opetustarkoitukseen suunniteltua helppoa konekieltä)

Copyright Teemu Kerola 2004

Miksi sitten emme opiskelisi todellista konekieltä sen sijaan, että käytämme olemattoman koneen konekieltä? Vastaus on helppo. Oikeat suorittimet ovat huomattavasti monimutkaisempia kuin ttk-91 ja niiden toiminnan kuvaamiseen menisi paljon enemmän aikaa, kuin mitä meillä on käytettävissä tämän kurssin osalta. Vastaavasti oikeiden suorittimien konekielen opiskelu vaatisi ihan oman koko lukukauden kestävä kurssinsa. Todellisen konekielen oppiminen ei vastaa tämän kurssin tavoitteita, koska tarkoituksena on tutustua konekieleen ainoastaan välineenä tietokoneen perustoimintojen kuvaamisessa.

Miksi ei oikeata konekieltä?

Oikeat kielet huomattavasti monimutkaisempia

- niiden opiskeluun tarvitaan oma kurssi

Vaikea valita sopivinta

- paljon erilaisia konekieliä

Keskitytään vain opetuksen kannalta oleellisiin asioihin

- tarvittaessa oikea konekieli "helppo" oppia
(ainakin, jos ensin osaa jotain konekieltä, vaikkapa opetustarkoitukseen suunniteltua helppoa konekieltä)

Copyright Teemu Kerola 2004

Jos kuitenkin käyttäisimme oikeata konekieltä tai vaikkapa vain sen osajoukkoa, niin sopivan kielen valinta olisi silti ongelmallista. Konekieliä on huomattava määrä ja ne ovat hyvin heterogeeninen joukko. Ei siis ole mitään oikein hyvää geneeristä konekieltä, joka olisi edustava näyte, ellei sitten lasketa mukaan juuri opetuskäyttöön suunniteltuja konekieliä.

Miksi ei oikeata konekieltä?

Oikeat kielet huomattavasti monimutkaisempia

- niiden opiskeluun tarvitaan oma kurssi

Vaikea valita sopivinta

- paljon erilaisia konekieliä

Keskitytään vain opetuksen kannalta oleellisiin asioihin

- tarvittaessa oikea konekieli "helppo" oppia
(ainakin, jos ensin osaa jotain konekieltä, vaikkapa opetustarkoitukseen suunniteltua helppoa konekieltä)

Copyright Teemu Kerola 2004

Opetuskäyttöön suunnitellussa suoritinarkkitehtuurissa ja sen konekielessä on se verraton etu, että siinä keskitytään ainoastaan opetuksen kannalta oleellisiin seikkoihin. Määrittelystä voi jopa puuttua kokonaisuuden kannalta tärkeitä piirteitä, jotka eivät kuitenkaan ole keskeisiä opetettavien asioiden suhteen. Kun arkkitehtuurin ja konekielien perusasiat ovat hallussa, niin todellisten uusien arkkitehtuurien ja konekielien oppiminen on sen jälkeen jos ei nyt ihan triviaalia, niin ainakin kohtuullisen helppoa.

Tietokone ttk-91

Laitteisto, hardware (HW)

- suoritin, muisti, väylät, oheislaitteiden liitännät

Käskykanta - konekieliarkkitehtuuri

- käyttöliittymä laitteistoon
- konekäsky, tiedon esitysmuodot

Symbolinen konekieli

- luettavampi muoto konekielestä
- kullakin symbolilla yksikäsitteiset arvot (symbolitaulu)

Ttk-91tietokoneen simulaattori

- ttk-91 laitteiston simulaattori
- symbolisen konekielen kääntäjä
- graafinen käyttöliittymä, debugger ympäristö

Copyright Teemu Kerola 2004

Ttk-91 tietokoneen laitteisto sisältää ainoastaan peruskomponentit: suorittimen, muistin, niitä yhdistävän väylän ja muutaman oheislaitteen. Ttk-91:stä puuttuu esimerkiksi välimuisti, koska laitteiston toimintaa ei tällä kurssilla käsitellä niin yksityiskohtaisesti. Oheislaitteista on toteutettu ainoastaan kortinlukija (card reader, CR) ja näyttö (Cathode Ray Tube, CRT). Simulaattorissa nämä on toteutettu näppäimistöllä ja käyttöliittymän ikkunoilla. Simulaattorissa Tietokone on lisäksi toteutettu myös levymuisti.

Tietokone ttk-91

Laitteisto, hardware (HW)

- suoritin, muisti, väylät, oheislaitteiden liitännät

Käskykanta - konekieliarkkitehtuuri

- käyttöliittymä laitteistoon
- konekäsky, tiedon esitysmuodot

Symbolinen konekieli

- luettavampi muoto konekielestä
- kullakin symbolilla yksikäsitteiset arvot (symbolitaulu)

Ttk-91tietokoneen simulaattori

- ttk-91 laitteiston simulaattori
- symbolisen konekielen kääntäjä
- graafinen käyttöliittymä, debugger ympäristö

Copyright Teemu Kerola 2004

Ttk-91 koneen käskykanta muodostaa käyttöliittymän laitteistoon. Käymme läpi kaikki konekäskyt yksityiskohtaisesti. Kukaan konekäsky on hyvin yksinkertainen, jolloin myös sen toteuttavat piirit ovat yksinkertaisia. Käymme myös läpi laitteiston ymmärtämät tietotyypit eli selvitämme, minkä tyyppistä tietoa konekäskyt voivat käsitellä. Tyypillisesti jokaiselle tietotyyppille on omat konekäskynsä. Tietotyyppien liittyy olennaisesti kunkin tietotyyppin esitysmuoto eli millä tavoin kyseisen tietotyyppin sisältämä tieto koodataan biteiksi.

Tietokone ttk-91

Laitteisto, hardware (HW)

- suoritin, muisti, väylät, oheislaitteiden liitännät

Käskykanta - konekieliarkkitehtuuri

- käyttöliittymä laitteistoon
- konekäsky, tiedon esitysmuodot

Symbolinen konekieli

- luettavampi muoto konekielestä
- kullakin symbolilla yksikäsitteiset arvot (symbolitaulu)

Ttk-91tietokoneen simulaattori

- ttk-91 laitteiston simulaattori
- symbolisen konekielen kääntäjä
- graafinen käyttöliittymä, debugger ympäristö

Copyright Teemu Kerola 2004

Puhtaan konekielen lisäksi esittelemme ttk-91 koneen symbolisen konekielen, jota on huomattavasti kätevämpi meidän ihmisten lukea ja kirjoittaa. Symbolinen konekieli vastaa hyvin suoraviivaisesti puhdasta konekieltä, koska kaikelle symbolisen tiedolle on yksikäsitteinen numeerinen vastaavuus. Symbolisessa konekielessä näyttää olevan useita erilaisia muistiinviittaustapoja, vaikka ne konekielen tasolla onkin toteutettu kaikki samalla tavalla. Ttk-91 koneen symbolisesta konekielestä puuttuu ohjelmointia helpottavat makrot, koska haluamme tuoda kaikki yksityiskohdat esille esimerkkikoodinpätkissä.

Tietokone ttk-91

Laitteisto, hardware (HW)

- suoritin, muisti, väylät, oheislaitteiden liitännät

Käskykanta - konekieliarkkitehtuuri

- käyttöliittymä laitteistoon
- konekäsky, tiedon esitysmuodot

Symbolinen konekieli

- luettavampi muoto konekielestä
- kullakin symbolilla yksikäsitteiset arvot (symbolitaulu)

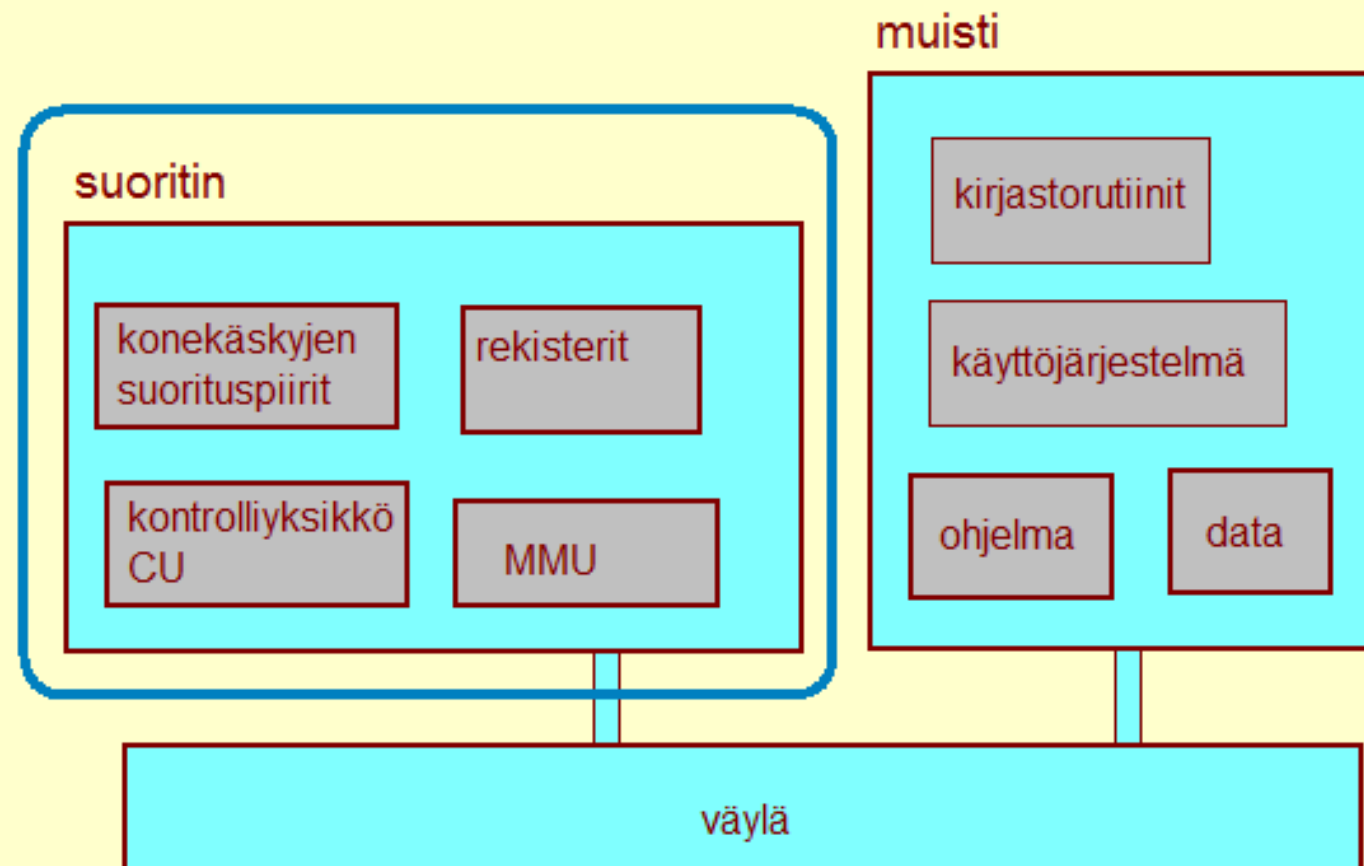
Ttk-91tietokoneen simulaattori

- ttk-91 laitteiston simulaattori
- symbolisen konekielen kääntäjä
- graafinen käyttöliittymä, debugger ympäristö

Copyright Teemu Kerola 2004

Lopuksi esittelemme ttk-91 järjestelmän simulaattorin Tietokone, johon sisältyy paljon muutakin kuin pelkkä tietokoneohjelman suorituksen simulaattori. Järjestelmään kuuluu symbolisen konekielen kääntäjä, ohjelmien kehitysympäristö ja hieno graafinen käyttöliittymä. Ttk-91 ohjelmia voidaan suorittaa laitteistossa esimerkiksi yksi konekäsky kerrallaan siten, että jokaisen käskyn suoritusta animoidaan ja kaikkien rekistereiden ja muistipaikkojen sisältö on tarkasteltavissa joka konekäskyn suorituksen jälkeen.

Ttk-91 laitteisto

Copyright Teemu Kerola 2004

Tarkastelemme aluksi suorittinta. Suorittimen rekisterit sisältävät kaiken laskennan aikaisen datan. Konekäskyissä nimettyjen rekistereiden lisäksi laitteistoon kuuluu muutama suorittimen sisäiseen käyttöön varattu rekisteri. Suorituspiirit tekevät varsinaisen laskentatyön ja muistinhallintayksikkö (Memory Management Unit, MMU) tekee kaikki muistiinviittaukset ja oheislaitteiden ohjaamisen. Kontrolliyksikkö (Control Unit, CU) on tässä työssä 'orkesterinjohtaja', joka jokaisella kellopulssilla kertoo kaikille muille, mitä niiden pitää tehdä.

Ttk-91 rekisterit

8 yleisrekisteriä

- kaikkia rekistereitä voi teoriassa käyttää mihin vain (vs. liukulukurekisteriä voi käyttää vain liukulukulaskentaan)
 - vain näitä rekistereitä voi koskettaa suoraan konekäskyillä
 - kaikki laskenta tapahtuu näiden rekistereiden avulla
 - R6 ja R7 varattu aliohjelmien toteuttamiseen: R6=SP, R7=FP
Pino osoitin (Stack Pointer, SP), Kehysosoitin (Frame Pointer)
 - R1-R5 yleisiä työ- ja indeksirekistereitä
(käyttötapa riippuu rekisterin sijainnista konekäskyssä ja muistiinviittaustavasta)
- R0 ainoastaan työrekipsteri
(numero 0 indeksirekisterin kohdalla tarkoittaa, että indeksirekisteriä ei käytetä)

Rekisterit

R0
R1
R2
R3
R4
R5
R6 = SP
R7 = FP

Copyright Teemu Kerola 2004

Konekäskyissä voi viitata vain 8 yleisrekisteriin, jotka on nimetty R0-R7. Kaikki laskenta tapahtuu näiden rekistereiden avulla ja laskennan tulos sijoitetaan aina johonkin näistä rekistereistä. Kaikki rekisterit ovat 32 bittisiä. Rekisterit R6 ja R7 on varattu aliohjelmien toteuttamiseen ja niiden käyttö käsitellään myöhemmin. Rekisterit R1-R5 sopivat kaikkeen laskentaan kaikissa tapauksissa. Käyttätapoja on kaksi: tavallisen laskutoimituksen operandi tai tulos, tai sitten muistiinviitauksessa käytettävä indeksointi. Käyttötapa selviää siitä, missä kohtaa konekäskyä rekisteri on ja kuinka muistiinviittaus tapahtuu.

Ttk-91 rekisterit

8 yleisrekisteriä

- kaikkia rekistereitä voi teoriassa käyttää mihin vain (vs. liukulukurekisteriä voi käyttää vain liukulukulaskentaan)
 - vain näitä rekistereitä voi koskettaa suoraan konekäskyillä
 - kaikki laskenta tapahtuu näiden rekistereiden avulla
 - R6 ja R7 varattu aliohjelmien toteuttamiseen: R6=SP, R7=FP
Pino osoitin (Stack Pointer, SP), Kehysosoitin (Frame Pointer)
 - R1-R5 yleisiä työ- ja indeksirekistereitä
(käyttötapa riippuu rekisterin sijainnista konekäskyssä ja muistiinviittaustavasta)
- R0 ainoastaan työrekisteri
(numero 0 indeksirekisterin kohdalla tarkoittaa, että indeksirekisteriä ei käytetä)

Rekisterit

R0
R1
R2
R3
R4
R5
R6 = SP
R7 = FP

Copyright Teemu Kerola 2004

Rekisteri R0 on erikoistapaus. Indeksirekisterin käyttö konekäskyssä on valinnaista ja käskyssä pitää jotenkin ilmaista indeksirekisterin käyttö. Yksi tapa sen ilmaisemiseen olisi erillinen (1 bitin) indeksirekisterin käyttökenttä, jonka arvo olisi 0, jos indeksirekisteriä ei käytetä. Toinen vaihtoehto (Ttk-91:ssä käytetty) on varata jokin tietty indeksirekisterin numero ilmaisemaan, että indeksirekisteriä ei käytetä. Tietenkään juuri tätä rekisteriä ei sitten voi käyttää indeksirekisterinä. Ttk-91:ssä rekisteri R0 on varattu tähän tarkoitukseen.

Ttk-91 kontrolliyksikkö

Käskynosoitin (Program Counter, PC)

- seuraavaksi suoritettavan käskyn osoite

Käskyrekisteri (Instruction Register, IR)

- suorituksessa oleva konekäsky

Apurekisteri (Temporary Register, TR)

- tilapäinen talletuspaikka käskyn suoritusaikana

Tilarekisteri (State Register, SR)

- suorittimen tila ja rajoitukset tällä hetkellä

Kontrolliyksikkö Control Unit, CU

PC
IR
TR
SR

Copyright Teemu Kerola 2004

Kontrolliyksikössä on neljä sisäistä (32-bittistä) rekisteriä. Käskynosoitinrekisteri eli PC osoittaa aina seuraavaksi suoritettavaan konekäskyyn. Ei siis tällä hetkellä suorituksessa olevaan, vaan seuraavaan. PC osoittaa siis aina johonkin kohtaan suoritettavaa konekielistä ohjelmaa. Konekäskyn suorituksen alussa PC osoittaa nykykäskyä seuraavaan konekäskyyn, koska oletusarvoisesti konekäskyjä suoritetaan muistissa peräkkäisjärjestyksessä. Hyppykäskyjen yhteydessä PC:n arvo kuitenkin vaihdetaan käskyn suoritusaikana, ja seuraava käsky voikin sitten olla muistissa missä päin tahansa.

Ttk-91 kontrolliyksikkö

Käskynosoitin (Program Counter, PC)

- seuraavaksi suoritettavan käskyn osoite

Käskyrekisteri (Instruction Register, IR)

- suorituksessa oleva konekäsky

Apurekisteri (Temporary Register, TR)

- tilapäinen talletuspaikka käskyn suoritusaikana

Tilarekisteri (State Register, SR)

- suorittimen tila ja rajoitukset tällä hetkellä

Kontrolliyksikkö Control Unit, CU

PC
IR
TR
SR

Copyright Teemu Kerola 2004

Käskyrekisterissä IR on tällä hetkellä suorituksessa oleva konekäsky, joka haettiin muistista ennen käskyn suoritusta PC:n osoittamasta paikasta. IR on 32-bittinen, koska kaikki konekäskyt ovat 32 bitin pituisia. IR on toteutettu erikoislaitteistolla, joka on suunniteltu siten, että siinä olevien kenttien tietoja on helppo käyttää. Esimerkiksi, käskyssä oleva 8-bittinen operaatiokoodi (OPER) on suoraan haettavissa käskyrekisteristä.

Ttk-91 kontrolliyksikkö

Käskynosoitin (Program Counter, PC)

- seuraavaksi suoritettavan käskyn osoite

Käskyrekisteri (Instruction Register, IR)

- suorituksessa oleva konekäsky

Apurekisteri (Temporary Register, TR)

- tilapäinen talletuspaikka käskyn suoritusaikana

Tilarekisteri (State Register, SR)

- suorittimen tila ja rajoitukset tällä hetkellä

Kontrolliyksikkö Control Unit, CU

PC
IR
TR
SR

Copyright Teemu Kerola 2004

Apurekisteri TR on yleinen aputila käskyn suorituksen aikana. Jos toinen yhteenlaskukäskyn operandeista on muistissa, niin se pitää hakea muistista johonkin rekisteriin ennen yhteenlaskun suorittamista. Ttk-91 koneessa rekisteriä TR käytetään juuri tähän tarkoitukseen. Todellisissa koneissa on usea suorittimen sisäiseen käyttöön varattu rekisteri, joita kaikkia TR edustaa esimerkikoneessa. TR:n pituus on 32 bittiä, kuten kaikkien muidenkin rekistereiden.

Ttk-91 kontrolliyksikkö

Käskynosoitin (Program Counter, PC)

- seuraavaksi suoritettavan käskyn osoite

Käskyrekisteri (Instruction Register, IR)

- suorituksessa oleva konekäsky

Apurekisteri (Temporary Register, TR)

- tilapäinen talletuspaikka käskyn suoritusaikana

Tilarekisteri (State Register, SR)

- suorittimen tila ja rajoitukset tällä hetkellä

Kontrolliyksikkö Control Unit, CU

PC
IR
TR
SR

Copyright Teemu Kerola 2004

Tilarekisterissä on yleistä tilatietoa laitteistosta eli se kertoo mikä on laitteiston kokonaistila tällä hetkellä. Siellä on myös viimeksi suoritettujen vertailujen tulokset tallennettuna, jotta jokin jäljempänä tuleva konekäsky voi tehdä mahdollisen hypyn aikaisemmin tapahtuneen vertailun perusteella. Todellisissa koneissa vertailujen tulokset talletetaan erilliseen vertailurekisteriin, mutta ttk-91:ssä vertailurekisteri on osa tilarekisteriä. Tilarekisterin pituus on 32 bittiä, vaikka vain osa siitä on nyt käytössä.

Ttk-91 tilarekisteri SR

Tilatietoa siitä, mitä suorittimella tapahtui viimeisen suoritettun käskyn aikana

- virhetilanteet, poikkeukset
- konekäsky olikin käyttöjärjestelmän palvelupyyntö
- vertailun tulos

Kontrolliyksikkö
Control Unit, CU

PC
IR
TR
SR

Tilatietoa siitä, mitä systeemissä tapahtui viime aikoina

- käsittelemättömät laitteiden antamat signaalit
(laitekeskeytykset, device interrupts)

Tilatietoa siitä, mitä suoritin saa tehdä jatkossa

- etuoikeutettu tila: kaikki käskyt OK, kaikki muistialueet OK
- normaali suoritustila: tavalliset käskyt, oma muistialue
- poikkeusten ja keskeytysten käsittely sallittua vai ei?

Copyright Teemu Kerola 2004

Tilarekisterin tietoja on kolmenlaisia. Ensinnäkin, siellä on viimeksi suoritettun konekäskyn suorituksen aikana syntynyttä tietoa, kuten esimerkiksi indikaatiot mistä tahansa virhetilanteesta. Käyttöjärjestelmän palvelupyynnöt käsitellään hyvin samalla tavalla kuin virhetilanteetkin, joten myös niiden käyttö koodataan tilarekisteriin samalla tavalla kuin itse virhetilanteetkin. Ttk-91 koneessa myös vertailukäskyjen tulokset (isompi, yhtäsuuri, pienempi) talletetaan tilarekisteriin.

Ttk-91 tilarekisteri SR

Tilatietoa siitä, mitä suorittimella tapahtui viimeisen suoritettun käskyn aikana

- virhetilanteet, poikkeukset
- konekäsky olikin käyttöjärjestelmän palvelupyyntö
- vertailun tulos

Tilatietoa siitä, mitä systeemissä tapahtui viime aikoina

- käsittelemättömät laitteiden antamat signaalit
(laitekeskeytykset, device interrupts)

Tilatietoa siitä, mitä suoritin saa tehdä jatkossa

- etuoikeutettu tila: kaikki käskyt OK, kaikki muistialueet OK
- normaali suoritustila: tavalliset käskyt, oma muistialue
- poikkeusten ja keskeytysten käsittely sallittua vai ei?

Kontrolliyksikkö
Control Unit, CU

PC
IR
TR
SR

Copyright Teemu Kerola 2004

Toiseksi, tilarekisterissä on tietoa koko järjestelmän lähihistoriasta. Oheislaitteet voivat signaloida tilastaan käyttöjärjestelmälle erityisten laitekeskeytysten avulla ja tilarekisteri pitää kirjaa siitä, mitkä laitekeskeytykset ovat vielä käsittelemättä.

Ttk-91 tilarekisteri SR

Kontrolliyksikkö
Control Unit, CU

PC
IR
TR
SR

Tilatietoa siitä, mitä suorittimella tapahtui viimeisen suoritettun käskyn aikana

- virhetilanteet, poikkeukset
- konekäsky olikin käyttöjärjestelmän palvelupyyntö
- vertailun tulos

Tilatietoa siitä, mitä systeemissä tapahtui viime aikoina

- käsittelemättömät laitteiden antamat signaalit
(laitekeskeytykset, device interrupts)

Tilatietoa siitä, mitä suoritin saa tehdä jatkossa

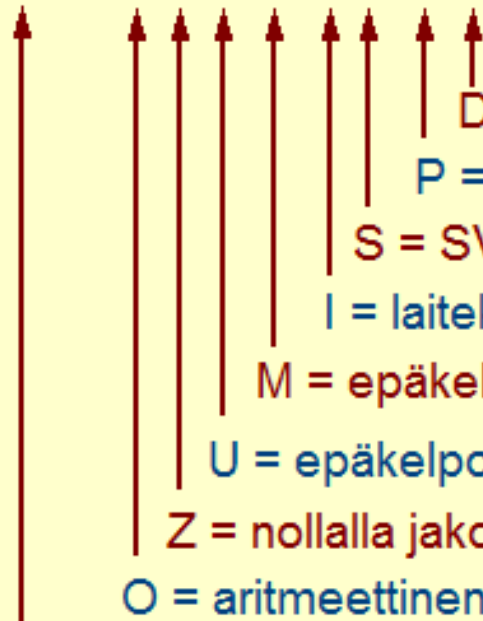
- etuoikeutettu tila: kaikki käskyt OK, kaikki muistialueet OK
- normaali suoritustila: tavalliset käskyt, oma muistialue
- poikkeusten ja keskeytysten käsittely sallittua vai ei?

Copyright Teemu Kerola 2004

Tämänhetkiset rajoitteet ovat tärkeä osa tilarekisteriä. Suojattujen käyttöjärjestelmien toteutuksen mahdollistaa suorittimen etuoikeutettu tila (supervisor state), jossa suoritin pystyy käyttämään kaikkia konekäskyjä ja viittaamaan mihin tahansa muistialueelle. Normaalitilassa suoritin saa käyttää vain 'turvallisista' käskyistä ja käsitellä vain nykyisen ohjelman omia muistialueita. Esimerkkikone ttk-91 toimii aina normaalitilassa. Samanaikaisuuden aiheuttamien ongelmien ratkaisemiseksi suoritin voi olla lyhyitä aikoja tilassa, jossa mitään keskeytyksiä ei käsitellä. Tällöin olisi parasta, että mitään virheitäkään ei sitten sattuisi!

Tilarekisteri SR

SR: **G E L O Z U M I S P D** ???? (lopun 21 bittiä määrittelemättä)

D = keskeytykset estetty (Interrupts **D**isabled)

P = etuoikeutettu suoritustila (**P**rivileged mode)

S = SVC palvelupyyntö (**S**upervisor Call)

I = laitekeskeytys (Device Interrupt)

M = epäkelpo muistinviittaus (Forbidden **M**emory Address)

U = epäkelpo operaatiokoodi (**U**nknown Instruction)

Z = nollalla jako (Divide by **Z**ero)

O = aritmeettinen ylivuoto (Arithmetic **O**verflow)

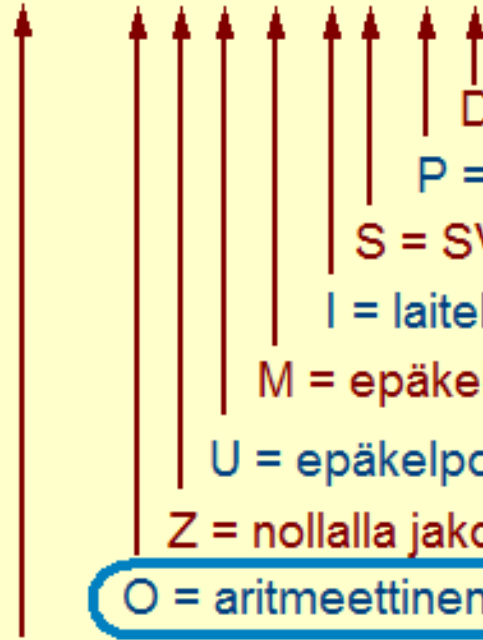
GEL = vertailun tulos (Comparison Result, **G**reater, **E**qual, **L**ess)

Copyright Teemu Kerola 2004

Tilarekisteri on toteutettu 32 bittisenä, mutta vain 11 bittiä on nyt käytössä. Loput on varattu arkkitehtuurin myöhempiä laajennuksia varten. Käytännössä vain 7 ensimmäisellä bitillä on merkitystä, viimeiset neljä ovat mukana esimerkin vuoksi, koska todellisissa koneissa niitä tarvitaan. Ensimmäiset 3 bittiä sisältävät viimeisimmän vertailun tuloksen. Ainoastaan yksi bittistä G, E tai L on tosi eli 1 ja muut ovat epätosia eli 0. Seuraava konekäsky voi sitten tutkia vaikkapa, onko bitti E ykkönen vai ei.

Tilarekisteri SR

SR: **G E L O Z U M I S P D** ???? (lopun 21 bittiä määrittelemättä)

D = keskeytykset estetty (Interrupts **D**isabled)

P = etuoikeutettu suoritustila (**P**rivileged mode)

S = SVC palvelupyyntö (**S**upervisor Call)

I = laitekeskeytys (Device Interrupt)

M = epäkelpo muistinviittaus (Forbidden **M**emory Address)

U = epäkelpo operaatiokoodi (**U**nknown Instruction)

Z = nollalla jako (Divide by **Z**ero)

O = aritmeettinen ylivuoto (Arithmetic **O**verflow)

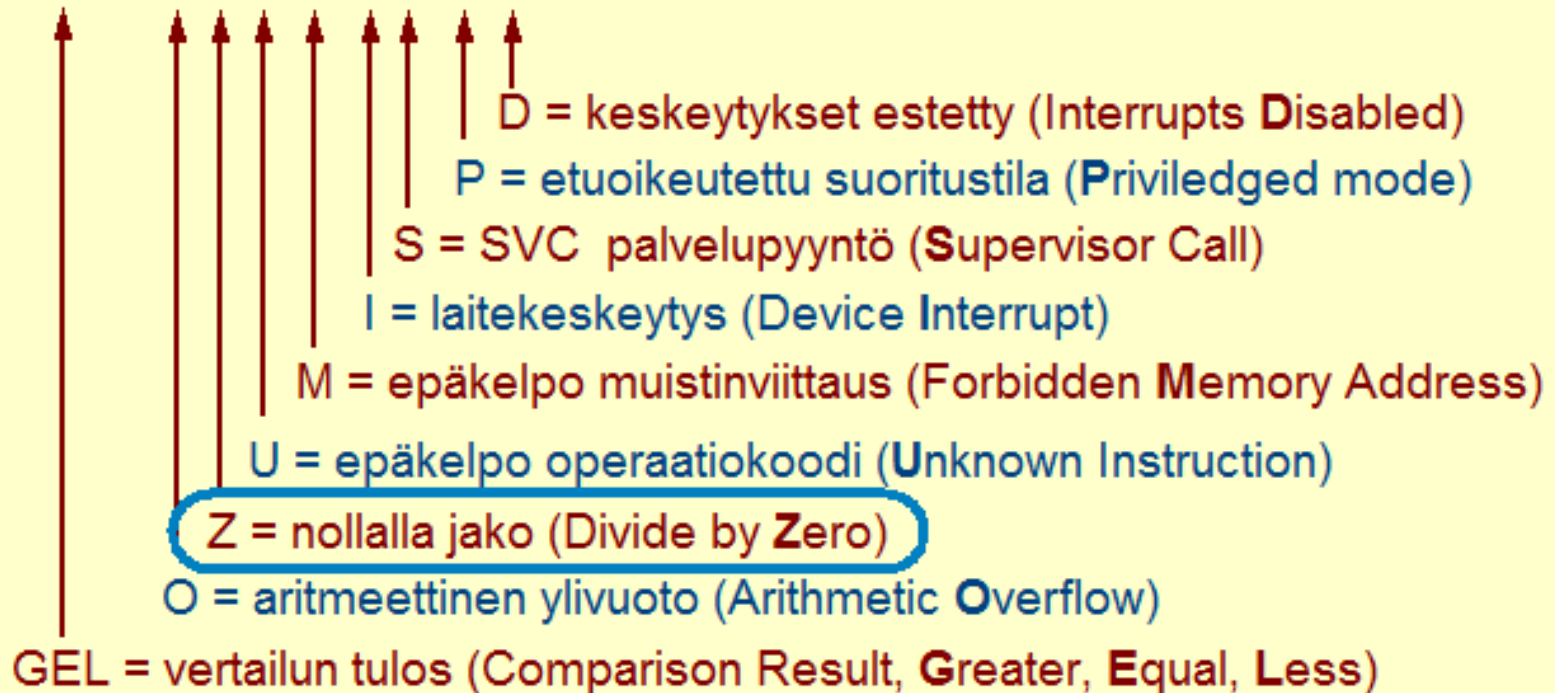
GEL = vertailun tulos (Comparison Result, **G**reater, **E**qual, **L**ess)

Copyright Teemu Kerola 2004

Bitti O asetetaan ykköseksi, jos esimerkiksi yhteenlaskukäskyn tulos on niin suuri, että se ei mahdu 32-bittiseen rekisteriin. Tämä on yleensä virhetilanne ja johtaa ensin käyttöjärjestelmän asiaan puuttumiseen ja sitten meneillään olevan ohjelman suorituksen päättymiseen asianmukaisen virheilmoituksen kera. Joissakin todellisissa arkkitehtuureissa tällaista virhetilannetta ei aina huomioida, jolloin Overflow-bitin asetus on valinnaista. Esimerkiksi Java-ohjelmien suorituksessa ei haluta, että ohjelman suoritus päättyisi tässä tilanteessa virheeseen.

Tilarekisteri SR

SR: **G E L O Z U M I S P D** ???? (lopun 21 bittiä määrittelemättä)

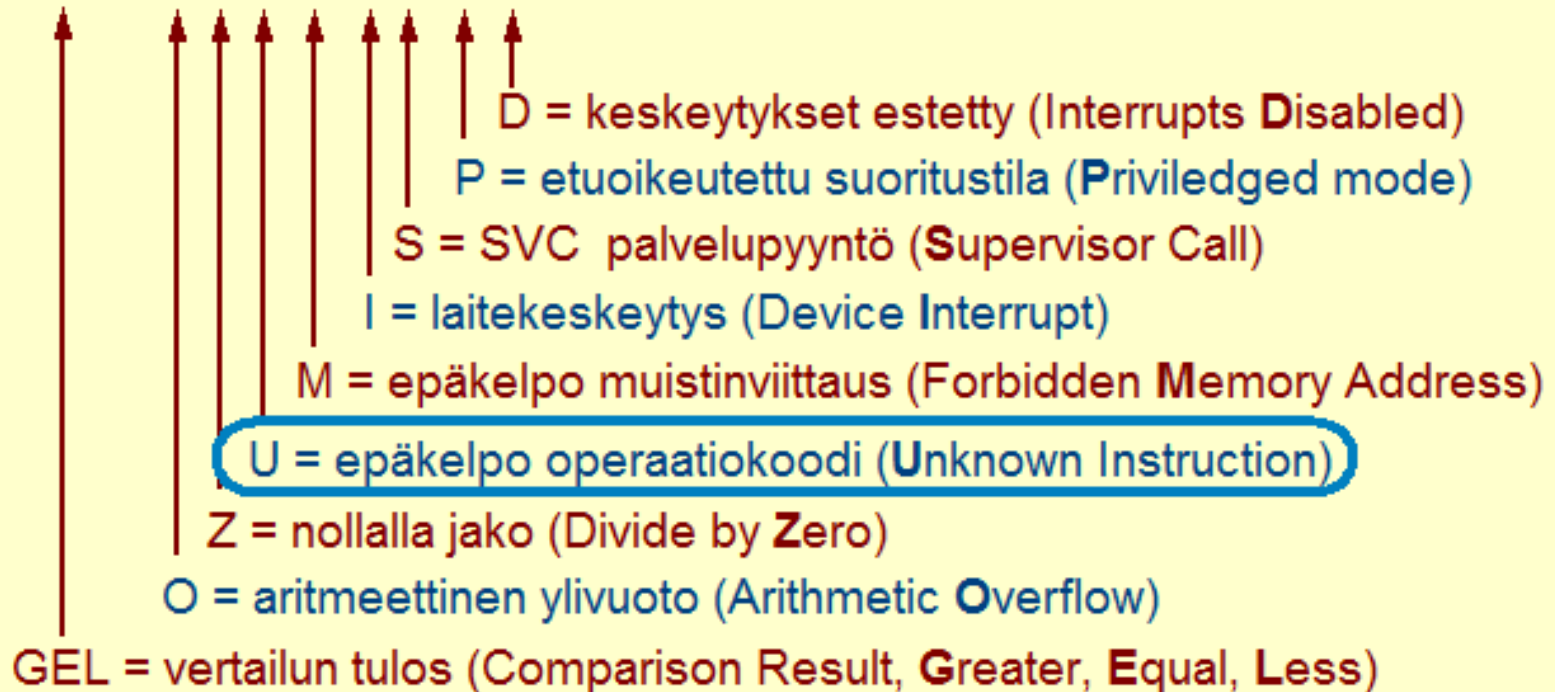

Copyright Teemu Kerola 2004

Nollalla jako aiheuttaa myös yleensä virhetilanteen, joka koodataan Z-bitillä tilarekisterissä. Todellisissa koneissa kokonaislukujen nollalla jako on yleensä aina virhetilanne, mutta liukulukujen yhteydessä tuloksena voi olla myös plus tai miinus ääretön! Tästä myöhemmin lisää. Ttk-91 koneessa sekä ylivuoto että nollalla jako ovat aina fataaleja virhetilanteita, jotka johtavat ohjelman suorituksen päättymiseen.

Tilarekisteri SR

SR: **G E L O Z U M I S P D** ???? (lopun 21 bittiä määrittelemättä)

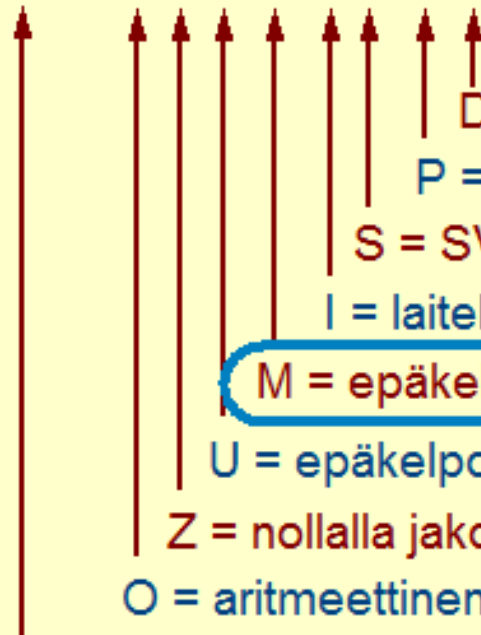

Copyright Teemu Kerola 2004

Jos operaatiokoodi on virheellinen, niin se yleensä tarkoittaa, että ohjelman suoritus on siirtynyt koodialueelta data-alueelle. Jos valitaan summittainen data-alkio, niin on hyvin mahdollista, että sen alussa olevat 8 bittiä eivät vastaa mitään käytössä olevaa laillista operaatiokoodia. Esimerkiksi pienien 32-bittisten kokonaislukujen kohdalla ensimmäiset 8 bittiä ovat nollia, jolloin niitä vastaava operaatiokoodi 0 olisi epäkelpo.

Tilarekisteri SR

SR: **G E L O Z U M I S P D** ??? (lopun 21 bittiä määrittelemättä)

D = keskeytykset estetty (Interrupts **D**isabled)

P = etuoikeutettu suoritustila (**P**rivileged mode)

S = SVC palvelupyyntö (**S**upervisor Call)

I = laitekeskeytys (Device Interrupt)

M = epäkelpo muistinviittaus (Forbidden **M**emory Address)

U = epäkelpo operaatiokoodi (**U**nknown Instruction)

Z = nollalla jako (Divide by **Z**ero)

O = aritmeettinen ylivuoto (Arithmetic **O**verflow)

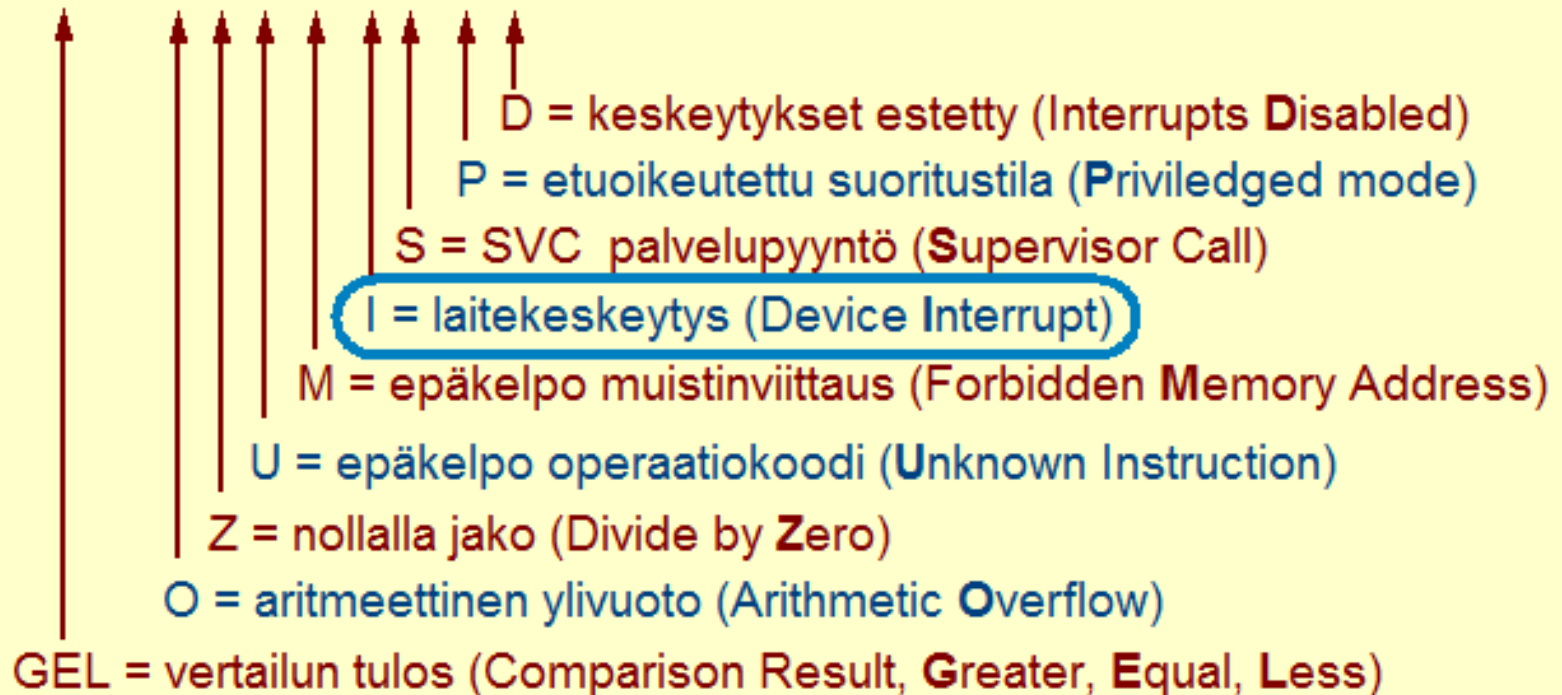
GEL = vertailun tulos (Comparison Result, **G**reater, **E**qual, **L**ess)

Copyright Teemu Kerola 2004

Jos ohjelma yrittää viitata muistialueelle, jota ei ole tai johon se ei saa viitata, niin suoritus keskeytyy epäkelpoon muistiosoitteeseen. Esimerkiksi, muistiosoitteesta -43 on aika vaikea hakea seuraavaa käskyä tai yhteenlaskussa tarvittavaa arvoa. Luvussa -43 ei sinällään ole vikaa, kunhan sitä ei vain käytetä muistin osoittamiseen.

Tilarekisteri SR

SR: **G E L O Z U M I S P D** ???? (loput 21 bittiä määrittelemättä)

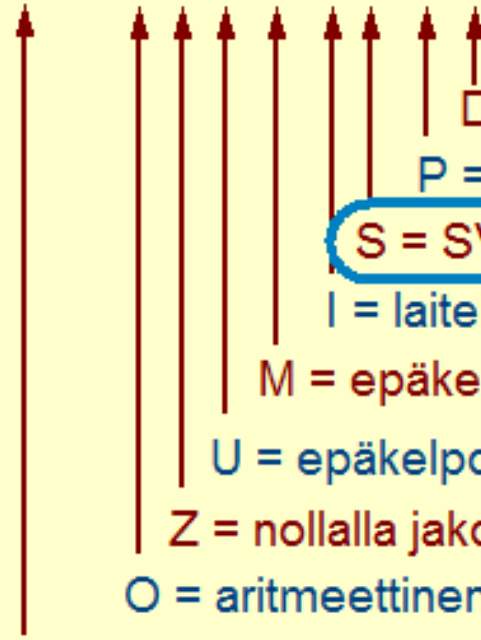

Copyright Teemu Kerola 2004

Suorittimen ulkopuolelta tuleva laitekeskeytys koodataan ttk-91 koneessa yhden bitin (I-bitti) avulla. Käyttöjärjestelmän keskeytyskäsittelijä sitten selvittää tarkemmin, mikä laite on kyseessä. I-bitti on ttk-91 koneen tilarekisterissä ihan periaatteen vuoksi - käytetyissä esimerkeissä sitä ei käytetä. Todellisissa koneissa on usein useita keskeytysbittejä - yksi kutakin laitetyyppiä varten.

Tilarekisteri SR

SR: **G E L O Z U M I S P D** ???? (loput 21 bittiä määrittelemättä)

D = keskeytykset estetty (Interrupts **D**isabled)

P = etuoikeutettu suoritustila (**P**riviledged mode)

S = SVC palvelupyyntö (**S**upervisor Call)

I = laitekeskeytys (Device Interrupt)

M = epäkelpo muistinviittaus (Forbidden **M**emory Address)

U = epäkelpo operaatiokoodi (**U**nknown Instruction)

Z = nollalla jako (Divide by **Z**ero)

O = aritmeettinen ylivuoto (Arithmetic **O**verflow)

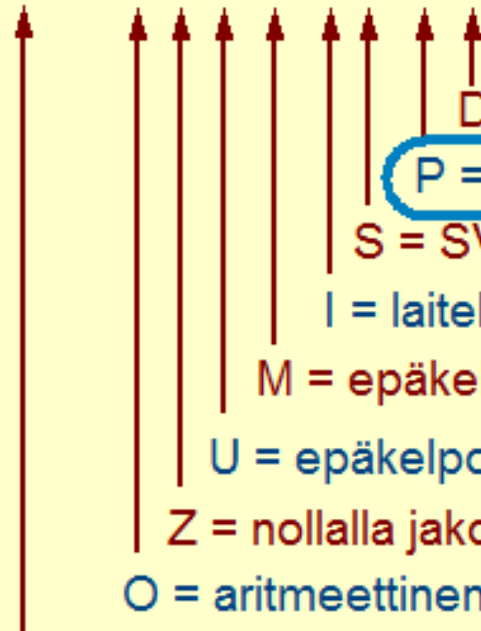
GEL = vertailun tulos (Comparison Result, **G**reater, **E**qual, **L**ess)

Copyright Teemu Kerola 2004

SVC konekäsky näyttää tavalliselta konekäskyltä, mutta sen avulla kutsutaan etuoikeutettua käyttöjärjestelmärutiinia. Kutsu on hyvin saman kaltainen kuin keskeytysten käsittelyn aloitus, joten kutsun toteutus on tehty samalla tavalla keskeytysten käsittelyn kanssa. Ttk-91 koneessa tärkein SVC-komento on 'SVC SP,=HALT', jonka avulla tämän ohjelman suoritus lopetetaan normaalisti.

Tilarekisteri SR

SR: **G E L O Z U M I S P D** ??? (loput 21 bittiä määrittelemättä)

D = keskeytykset estetty (Interrupts **D**isabled)

P = etuoikeutettu suoritustila (**P**rivileged mode)

S = SVC palvelupyyntö (**S**upervisor Call)

I = laitekeskeytys (Device Interrupt)

M = epäkelpo muistinviittaus (Forbidden **M**emory Address)

U = epäkelpo operaatiokoodi (**U**nknown Instruction)

Z = nollalla jako (Divide by **Z**ero)

O = aritmeettinen ylivuoto (Arithmetic **O**verflow)

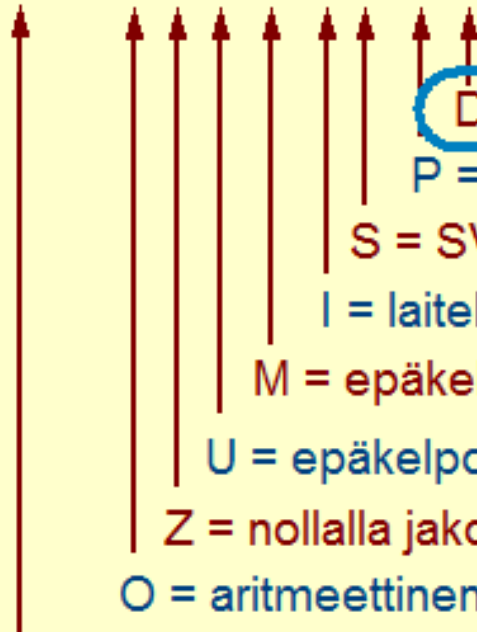
GEL = vertailun tulos (Comparison Result, **G**reater, **E**qual, **L**ess)

Copyright Teemu Kerola 2004

Suorittimen ollessa etuoikeutetussa tilassa P-bitin arvo on 1. Todellisissa koneissa on muutamia etuoikeutettuja käskyjä, joita voidaan suorittaa vain tässä tilassa. Välimuistin tyhjennyskäsky tai keskeytyskäsitteilyrutiinista paluukäsky ovat hyviä esimerkkejä konekäskyistä, joita ei tarvita tavallisissa sovelluksissa. Luotettavan käyttöjärjestelmän toteuttamisessa ne ovat kuitenkin olennaisia. Esimerkkiohjelmissa P-bitti on aina nolla.

Tilarekisteri SR

SR: **G E L O Z U M I S P D** ??? (lopun 21 bittiä määrittelemättä)

D = keskeytykset estetty (Interrupts **D**isabled)

P = etuoikeutettu suoritustila (**P**rivileged mode)

S = SVC palvelupyyntö (**S**upervisor Call)

I = laitekeskeytys (Device Interrupt)

M = epäkelpo muistinviittaus (Forbidden **M**emory Address)

U = epäkelpo operaatiokoodi (**U**nknown Instruction)

Z = nollalla jako (Divide by **Z**ero)

O = aritmeettinen ylivuoto (Arithmetic **O**verflow)

G E L = vertailun tulos (Comparison Result, **G**reater, **E**qual, **L**ess)

Copyright Teemu Kerola 2004

Käyttöjärjestelmän toteutuksessa tarvitaan joskus tilanteita, joissa tietty lyhyehkö koodinpätkä täytyy varmasti voida suorittaa ilman mitään keskeytyksiä. Tämä vastaa vähän tilannetta, jossa organisaation johtaja ilmoittaa, että 'hänellä on tärkeä asia kesken, älkää häiritkö!'. Keskeytysten estäminen on yksi menetelmä samanaikaisuuden aiheuttamien ongelmien ratkaisemiseen käyttöjärjestelmien toteuttamisessa. Esimerkkiohjelmat toimivat aina keskeytykset sallittuna eli D==0.

TTK-91 muistinhallintayksikkö (Memory Management Unit, MMU)

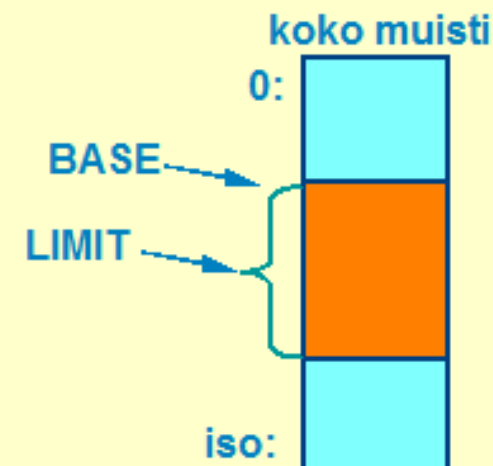
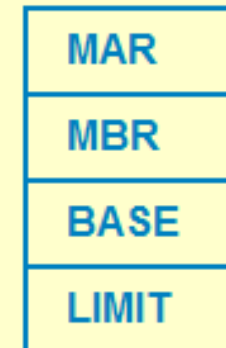
Muistiinviittausrekisterit

- MAR - muistisoiterekisteri (Memory Address Register)
- MBR - muistin puskurirekisteri (Memory Buffer Register)
sisältää muistista luettavan/muistiin kirjoitettavan arvon

Ohjelman käytössä oleva muistialue (muistisegmentti)

- vain tähän muistialueeseen voi (normaalitilassa) viitata
- rajarekisteripari {BASE, LIMIT}
- BASE - muistialueen alkuosoite
- LIMIT - muistialueen koko
- kaikki ohjelmassa olevat muistiosoitteet ovat suhteellisia BASE-rekisterin arvoon
- Käyttöjärjestelmä valvoo ja asettaa (etuoikeutetussa tilassa, etuoikeutetuilla käskyillä)

Muistinhallinta- yksikkö MMU

Copyright Teemu Kerola 2004

Muistinhallintayksikössä on neljä sisäistä rekisteriä. Muistista lukua varten muistiosoite laitetaan MAR:iin ja muistista luettu arvo sitten löytyy aikanaan MBR:stä. Muistiin kirjoitettaessa kopioidaan arvo ensin MBR:ään, osoite MAR:iin ja vähän ajan kuluttua MBR:ssä oleva arvo on sitten kirjoitettu MAR'in osoittamaan muistipaikkaan. Ainoastaan konekäskyjen suorituspiirit käyttävät näitä rekistereitä - ne ei ole mitenkään viitattavissa itse konekäskyissä.

TTK-91 muistinhallintayksikkö (Memory Management Unit, MMU)

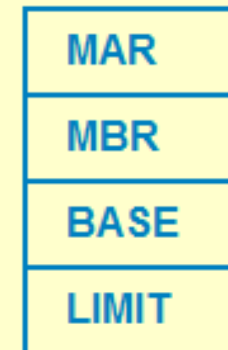
Muistiinviittausrekisterit

- MAR - muistisoiterekisteri (Memory Address Register)
- MBR - muistin puskurirekisteri (Memory Buffer Register)
- sisältää muistista luettavan/muistiin kirjoitettavan arvon

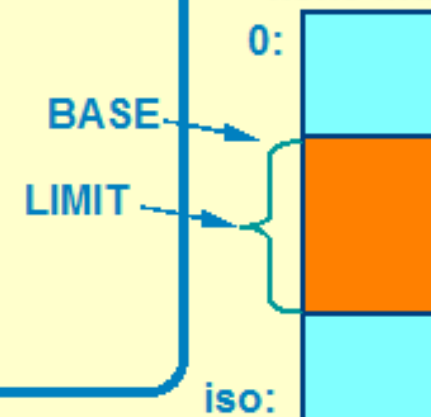
Ohjelman käytössä oleva muistialue (muistisegmentti)

- vain tähän muistialueeseen voi (normaalitilassa) viitata
- rajarekisteripari {BASE, LIMIT}
- BASE - muistialueen alkuosoite
- LIMIT - muistialueen koko
- kaikki ohjelmassa olevat muistiosoitteet ovat suhteellisia BASE-rekisterin arvoon
- Käyttöjärjestelmä valvoo ja asettaa (etuoikeutetussa tilassa, etuoikeutetuilla käskyillä)

Muistinhallinta- yksikkö MMU

koko muisti

Copyright Teemu Kerola 2004

Yksi ohjelma ei voi käyttää koko muistia. Ohjelmalle varattu muistialue ilmaistaan ttk-91 koneessa rajarekisteriparilla BASE ja LIMIT. BASE rekisteri ilmaisee käytössä olevan muistialueen alun ja LIMIT sen pituuden. Käskyissä olevat muistiosoitteet ovat nyt kaikki suhteellisia BASE-arvoon ja alkavat siis nolasta. Esimerkiksi, kun ohjelma lukee muistiosoitteestaan 43 jonkin luvun, niin MMU ensin tarkistaa, että 43 on pienempi kuin LIMIT ja vähintään nolla, ja sitten suorittaa itse muistista luvun fyysisen muistin osoitteesta BASE+43.

Ttk-91 käskykannan rakenne

Tietotyypit

Konekäskyjen tyypit

Konekäskyn rakenne

- montako bittiä, minkälaiset kentät

Muistissa olevan tiedon osoitustavat

- konekielessä
- symbolisessa konekielessä

Operaatiot

Pseudo-operaatiot

Copyright Teemu Kerola 2004

Minkä tahansa tietokoneen käskykantaan liittyy usea rakenteellinen piirre. Tietotyypit määrittelevät, minkälaisen tiedon käsittelyyn on omia konekäskyjä. Konekäskyn rakenne kuvaa bittitasolla konekäskyn sisäisen rakenteen: mitä kenttiä käskyssä on ja kuinka monta bittiä kukin kenttä on. Tärkeä piirre on muistin osoitustavat. Jos tapoja on useita, niin konetta on helpompi käyttää. Kaikki operaatiot toimintoineen pitää tietenkin esitellä ja lisäksi käskykantaan mielletään kuuluvaksi symbolisen konekielen kääntäjän ohjauskäskyt eli pseudokäskyt.

Ttk-91 koneen tietotyypit

32-bittinen kokonaisluku

- noin 10-numeroinen kokonaisluku

65432

+87654321

-32

Ei:

- pitkiä 64-bitin kokonaislukuja
- lyhyitä 16-bitin kokonaislukuja
- liukulukuja
- merkkejä tai merkkijonoja
- totuusarvoja
- kuvia, ääniä, ...

-43200011123456

-32 (16-bit)

65.125

'a'

'c'

Teemu

TRUE

FALSE

Copyright Teemu Kerola 2004

Ainoa ttk-91 koneen tietotyyppi on 32-bittinen kokonaisluku. Tämä helpottaa koneen rakennetta huomattavasti, mutta rajoittaa jonkin verran sen käyttökelpoisuutta. Esimerkiksi, ttk-91'llä ei voi tehdä 'Hello World' -ohjelmaa, joka on tyyppillinen minkä tahansa järjestelmän esimerkkiohjelma. Sitä ei voi toteuttaa, koska ttk-91:ssä ei ole merkkejä tai merkkijonoja. Koneelle voi syöttää ja sillä voi käsitellä ja tulostaa ainoastaan kokonaislukuja. Useimmissa oikeassa koneissa on myös muita tietotyypppejä, esimerkiksi liukulukuja.

TTK-91 koneen käskytyypit

Vain yksi muoto, käsky aina 32 bittiä

Aina kaksi rekisteriä nimetty käskyssä

- niitä ei aina käytetä, vaikka ne ovatkin käskyssä
- esim. NOP-käsky ei tee mitään, eikä käytä operandveja

NOP-käskyllä voi olla osoite ja sen suoritukseen kuluu aikaa!

ADD R1, R2

JUMP here
NOP

Ensimmäinen operandi aina rekisterissä

Toinen operandi rekisterissä, konekäskyssä tai muistissa

- luku rekisteristä/konekäskystä nopeampaa kuin muistista
- muistista arvo haetaan aina ensin sisäiseen TR-rekisteriin

ADD R1, x

ADD R2, =5

ALU-operaation tulos aina 1. operandin paikalle rekisteriin

- korvaa 1. operandin arvon, tuhoaa 1. operandin

ALU (Arithmethical Logical Unit) eli aritmeettis-looginen yksikkö toteuttaa lähes kaikki varsinaista laskentaa tekevät operaatiot suorittimella.

Copyright Teemu Kerola 2004

Ttk-91 koneen käskyillä on aina sama muoto. Todellisilla koneilla voi olla useammankin muotoisia käskyjä, mutta on myös sellaisia, joilla on vain yksi muoto. Joka käskyssä on nimetty kaksi rekisteriä, vaikka esimerkiksi NOP-käsky ei käytä niistä kumpaakaan. Laitteisto on helpompi toteuttaa, kun kaikki käskyt ovat saman muotoisia. Ne on myös helppo hakea muistista, kun kaikki käskyt ovat saman muotoisia ja siten myös saman mittaisia.

TTK-91 koneen käskytyypit

Vain yksi muoto, käsky aina 32 bittiä

Aina kaksi rekisteriä nimetty käskyssä

- niitä ei aina käytetä, vaikka ne ovatkin käskyssä
- esim. NOP-käsky ei tee mitään, eikä käytä operandeja

ADD R1, R2

JUMP here
NOP

Ensimmäinen operandi aina rekisterissä

Toinen operandi rekisterissä, konekäskyssä tai muistissa

- luku rekisteristä/konekäskystä nopeampaa kuin muistista
- muistista arvo haetaan aina ensin sisäiseen TR-rekisteriin

ADD R1, x

ADD R2, =5

ALU-operaation tulos aina 1. operandin paikalle rekisteriin

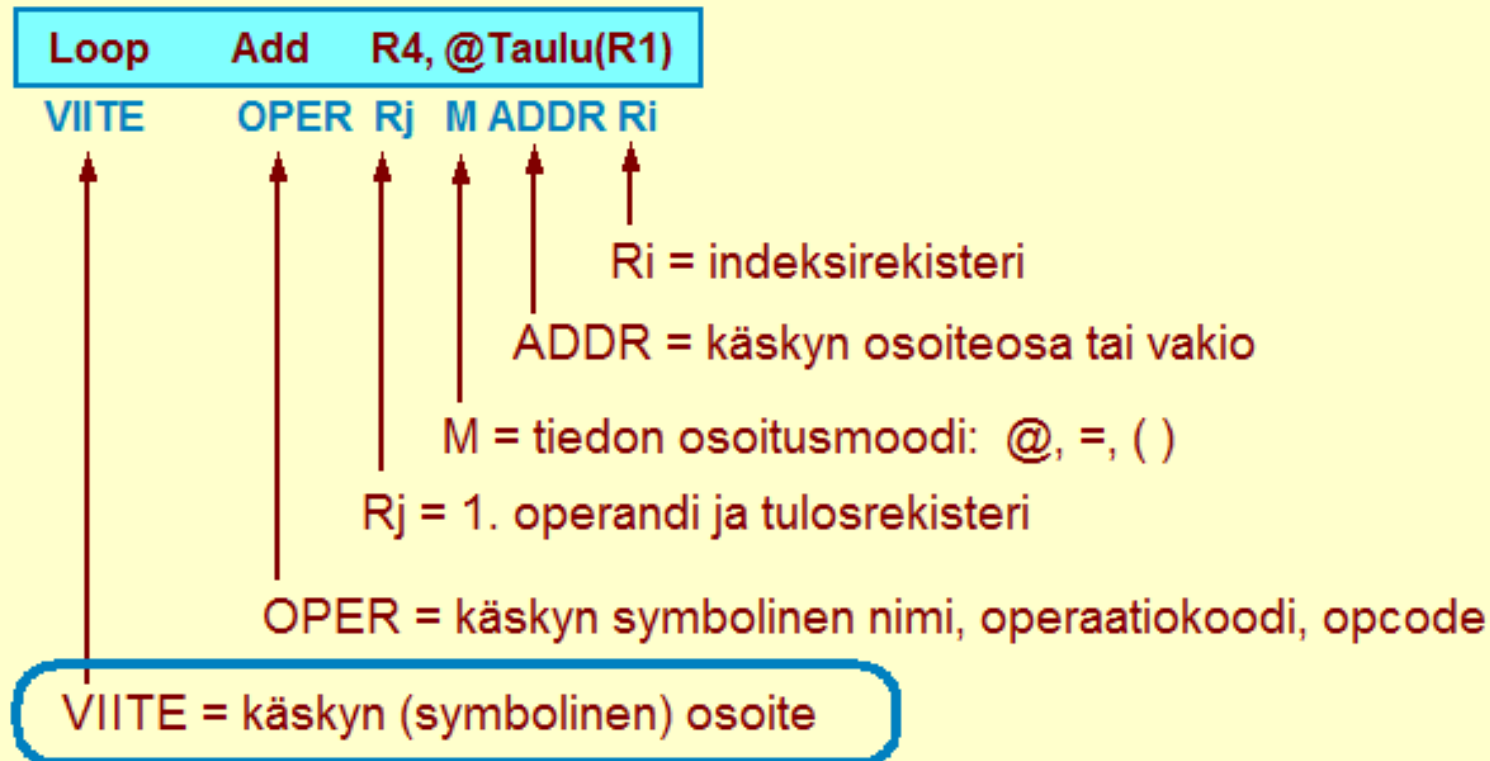
- korvaa 1. operandin arvon, tuhoaa 1. operandin

ALU (Arithmethical Logical Unit) eli aritmeettis-looginen yksikkö toteuttaa lähes kaikki varsinaista laskentaa tekevät operaatiot suorittimella.

Copyright Teemu Kerola 2004

Käskyissä on yleensä kaksi operandia, joista ensimmäinen on aina käskyn ensiksi mainitussa rekisterissä. Toinen operandi voi löytyä eri paikoista tai se voidaan jopa saada laskemalla yhteen käskyssä mainittu jälkimmäinen rekisteri ja käskyssä oleva pieni vakio. Toinen operandi voi myös olla suoraan käskyssä oleva jälkimmäinen rekisteri tai käskyssä usealla eri tavalla viitattu muistipaikka. ALU-operaatioiden tulos talletetaan aina käskyn ensiksi mainittuun rekisteriin, jonka alkuperäinen arvo siten tuhoutuu. Tämä pitää mielessä ohjelmoitaessa.

Ttk-91 koneen symbolinen konekäsky

Suora vastaavuus konemieleen: yksinkertainen assembler-käännös

Copyright Teemu Kerola 2004

Symbolista konekieltä käyttäen konekäskyt voi kirjoittaa aika hyvin ihmisen luettavaan muotoon. Kaikki tieto voi olla symbolista, mutta myös puhdasta numeerista tietoa voi käyttää. VIITE-kenttä sisältää tämän konekäskyn osoitteen symbolina. Viite-symbolien pitää kaikkien olla erilaisia, uniikkeja ja mitään varattuja sanoja ei saa käyttää. Viite-kenttä voi myös puuttua ja usemmiten se puuttuukin.

Ttk-91 koneen symbolinen konekäsky

Loop Add R4, @Taulu(R1)

VIITE OPER Rj M ADDR Ri

Ri = indeksirekisteri

ADDR = käskyn osoiteosa tai vakio

M = tiedon osoitusmoodi: @, =, ()

Rj = 1. operandi ja tulosrekisteri

OPER = käskyn symbolinen nimi, operaatiokoodi, opcode

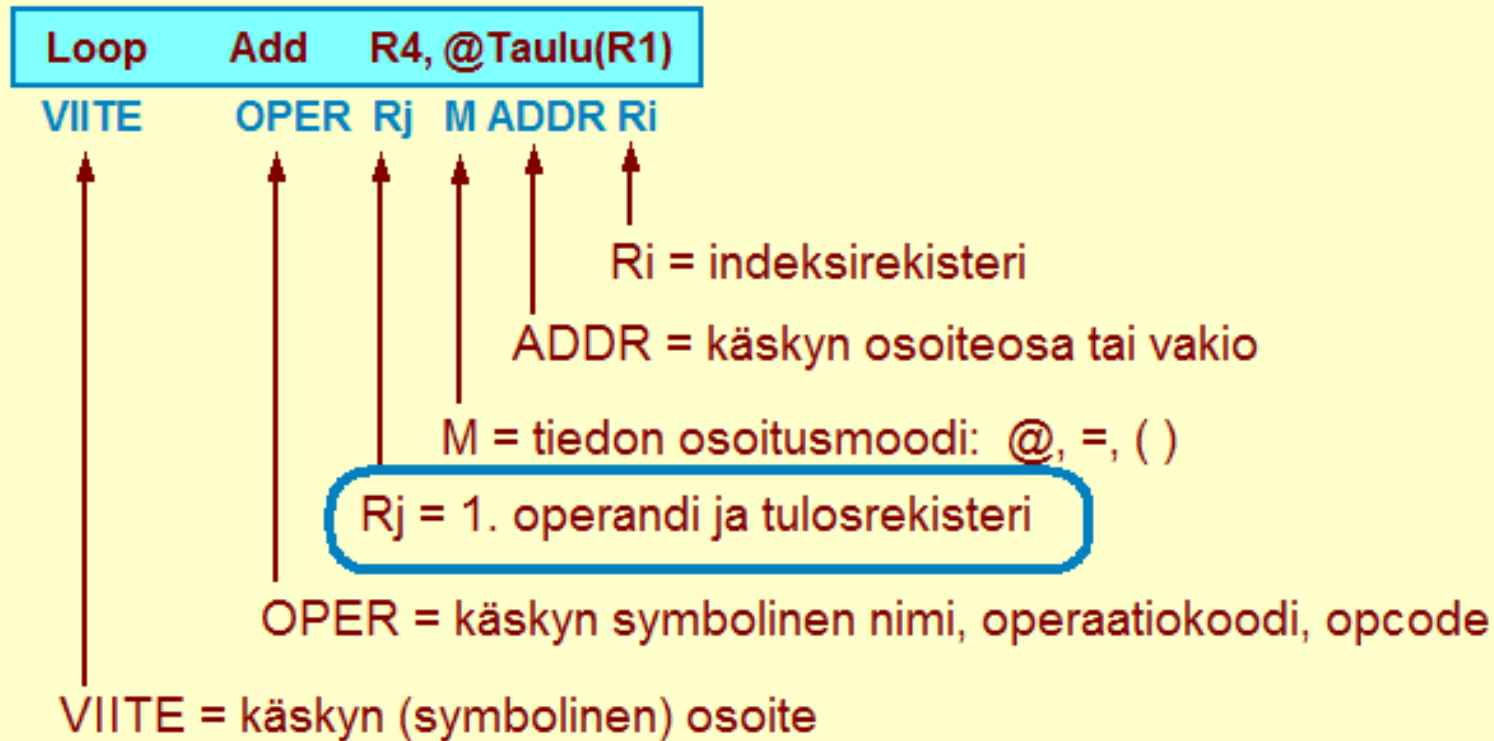
VIITE = käskyn (symbolinen) osoite

Suora vastaavuus konekieleen: yksinkertainen assembler-käännös

Copyright Teemu Kerola 2004

Operaatiokoodi ilmaisee, mikä konekäsky on kyseessä. Operaatiokoodit on kaikki määritelty etukäteen ja vain sallittuja symbolisia koodeja voi käyttää. Operaatiokoodit kuten kaikki muutkin symbolit voi kirjoittaa sekä pienillä että isoilla kirjaimilla.

Ttk-91 koneen symbolinen konekäsky

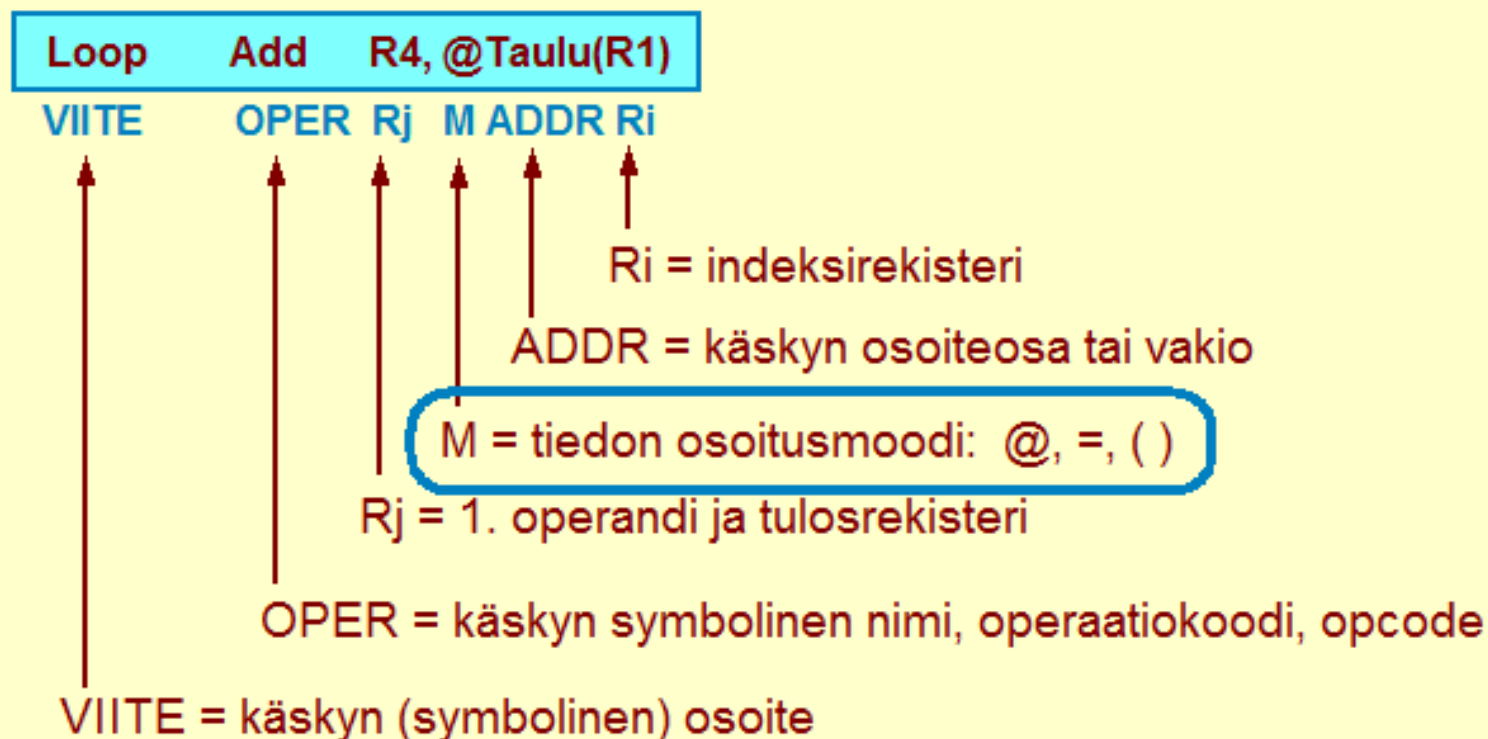

Suora vastaavuus konekieleen: yksinkertainen assembler-käännös

Copyright Teemu Kerola 2004

Ensiksi mainittu rekisteri on Rj-kentässä. Tämä on ALU-operaatioiden ensimmäinen operandi ja niiden tulosrekisteri. Sallittuja rekistereiden nimiä ovat R0-R7 ja erikoistapauksina SP ja FP, jotka kuitenkin ovat synonyymejä rekistereille R6 ja R7.

Ttk-91 koneen symbolinen konekäsky

Suora vastaavuus konekieleen: yksinkertainen assembler-käännös

Copyright Teemu Kerola 2004

Tiedonosoitusmoodi koostuu symbolisessa konekielessä itse asiassa kahdesta kentästä, ennen vakio-osaa olevasta = tai @-merkistä (tai niiden puuttumisesta) ja indeksirekisterin ympärillä mahdollisesti olevista sulkumerkeistä. Täsmennämme tiedonosoitusmoodin käyttöä myöhemmin. Sen avulla kuitenkin määritellään, miten ja mistä jälkimmäinen operandi löytyy käskyn vakio-osan ja jälkimmäisen rekisterin Ri avulla.

Ttk-91 koneen symbolinen konekäsky

Loop Add R4, @Taulu(R1)

VIITE OPER Rj M ADDR Ri

Ri = indeksirekisteri

ADDR = käskyn osoiteosa tai vakio

M = tiedon osoitusmoodi: @, =, ()

Rj = 1. operandi ja tulosrekisteri

OPER = käskyn symbolinen nimi, operaatiokoodi, opcode

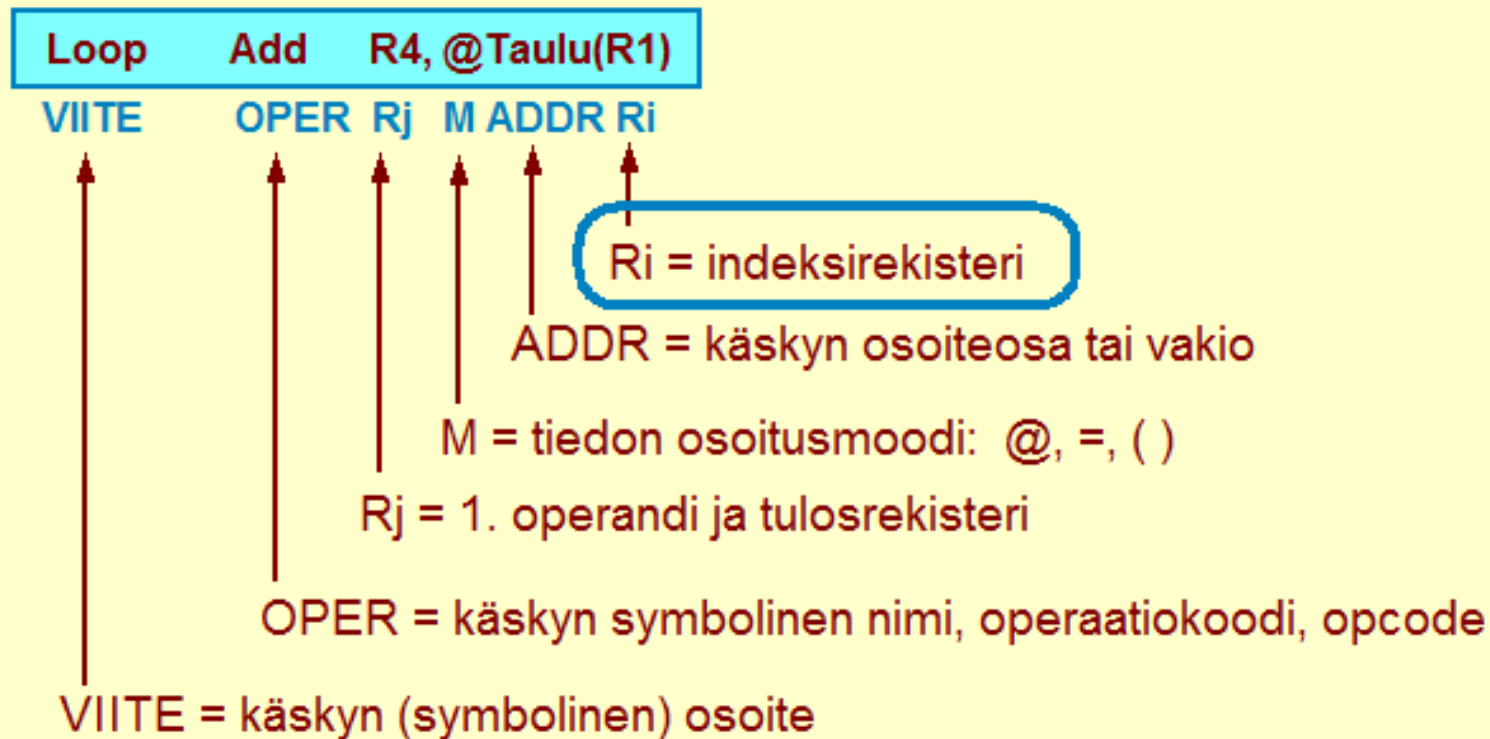
VIITE = käskyn (symbolinen) osoite

Suora vastaavuus konekieleen: yksinkertainen assembler-käännös

Copyright Teemu Kerola 2004

Käskyn osoiteosassa ADDR voidaan antaa mikä tahansa symboli, joka käskyn tyypistä riippuen voi olla käskyn tai datan osoite, tai vain numeerista arvoa vastaava symboli. Osoiteosassa voi myös olla pelkkä numeerinen vakio, mutta ei kovin iso, koska se pitää puhtaassa konekielessä tallettaa 16-bittiseen kenttään. Jos osoite-osa puuttuu (eli on nolla), niin se useissa tapauksissa voidaan jättää kokonaan kirjoittamatta.

Ttk-91 koneen symbolinen konekäsky

Suora vastaavuus konekieleen: yksinkertainen assembler-käännös

Copyright Teemu Kerola 2004

Jälkimmäinen rekisteri Ri on nimeltään indeksirekisteri, koska sitä usein käytetään taulukoiden indeksointiin. Tiedonosoitustilanteesta riippuen jälkimmäinen operandi voi olla suoraan rekisterissä Ri tai sitten sen arvo tai osoite voidaan laskea Ri:n ja käskyn osoiteosan avulla. Jos Ri on R0, niin sitä ei kirjoiteta näkyville. Tämä on koodaustapa tilanteelle, jossa indeksirekisteriä ei käytetä lainkaan.

Ttk-91 koneen symbolinen konekäsky

Loop Add R4, @Taulu(R1)

VIITE OPER Rj M ADDR Ri

Ri = indeksirekisteri

ADDR = käskyn osoiteosa tai vakio

M = tiedon osoitusmoodi: @, =, ()

Rj = 1. operandi ja tulosrekisteri

OPER = käskyn symbolinen nimi, operaatiokoodi, opcode

VIITE = käskyn (symbolinen) osoite

Suora vastaavuus konekieleen: yksinkertainen assembler-käännös

Copyright Teemu Kerola 2004

Symbolisella konekielellä on hyvin suoraviivainen vastaavuus puhtaaseen konekieleen. Viite-osa on käskyn osoite, operaatiokoodit on etukäteen kaikki määritelty, rekistereiden nimiä on vain muutama etukäteen määritelty, ja osoiteosan symboli vastaa jonkin muun käskyn viite-osassa määriteltyä symbolia. Ainoa vähän monimutkaisempi on osoitusmoodi. Symbolisessa konekielessä on 8 ohjelmointia helpottavaa osoitusmoodia, mutta konekielen tasolla niitä onkin vain kolme erilaista.

Ttk-91 koneen todellinen konekäsky "puhtaalla" numeerisella konekielellä

Loop	Add	R4, @Taulu(R1)
VIITE	OPER	Rj M ADDR Ri

	OPER	Rj	M	Ri	ADDR
38:	17	4	2	1	300
bittejä:	8	3	2	3	16

Symbolitaulu

symboli	arvo
Loop	38
Taulu	300

muisti

38:	6972

Copyright Teemu Kerola 2004

Symbolista konekäskyä vastaava 'puhtaan' konekielen numeerinen käskyn esitysmuoto saadaan hyvin suoraviivaisesti symbolisesta konekäskystä. Symboleilla 'Add', 'R4' ja 'R1' on tunnetut vakioarvot 17, 4 ja 1. Tiedonosoitusmoodi '@'-merkin kanssa koodataan M-kenttään arvolla 2. Käskyn symbolinen osoite on 'Loop' ja ohjelmaa läpikäymällä on käynyt ilmi, että kyseinen käsky talletetaan muistipaikkaan 38. Vastaavasti symbolisen konekielen kääntäjä on koodia läpikäydessään päättänyt sijoittamaan taulukon 'Taulu' osoitteeseen 300. Nämä arvot löytyvät kääntäjän tekemästä symbolitaulusta.

Symbolinen konekieli vs. 'puhdas' numeerinen konekieli

LOAD R1, 10

OPER Rj M Ri ADDR

2 1 1 0 10

ADD R2, R3

17 2 0 3 0

MUL R4, @Salary(R1)

19 4 2 1 3020

Symbolitaulu

symboli	arvo
---------	------

Salary	3020
--------	------

...	
-----	--

Copyright Teemu Kerola 2004

Load-käskyn operaatiokoodi on 2. Ensimmäinen rekisteri Rj on 1. Indeksirekisteriä ei käytetä, mikä indikoidaan 0:lla kentässä Ri. Osoitekentän arvo on 10. Muistinviittautapa on suora muistista nouto, mikä koodataan M-kentän arvolla 1. Jälkimmäistä operandia varten haetaan muistista jokin arvo yhden kerran.

Symbolinen konekieli vs. 'puhdas' numeerinen konekieli

LOAD R1, 10

OPER	Rj	M	Ri	ADDR
2	1	1	0	10

ADD R2, R3

17	2	0	3	0
----	---	---	---	---

MUL R4, @Salary(R1)

19	4	2	1	3020
----	---	---	---	------

Symbolitaulu

symboli	arvo
---------	------

Salary	3020
--------	------

...	
-----	--

Copyright Teemu Kerola 2004

Add-käskyn operaatiokoodi on 17. Ensimmäinen rekisteri on rekisteri 2 ja jälkimmäinen rekisteri on rekisteri 3. Osoite- tai vakio-osaa ei ole, joten osoitekenttään tulee luku 0. Jälkimmäinen operandi löytyy suoraan rekisteristä 3, joten sitä varten ei tarvita muistinoutoja. M-kentän arvo on siten 0.

Symbolinen konekieli vs. 'puhdas' numeerinen konekieli

LOAD R1, 10

OPER	Rj	M	Ri	ADDR
2	1	1	0	10

ADD R2, R3

17	2	0	3	0
----	---	---	---	---

MUL R4, @Salary(R1)

19	4	2	1	3020
----	---	---	---	------

Symbolitaulu

symboli	arvo
---------	------

Salary	3020
--------	------

...	
-----	--

Copyright Teemu Kerola 2004

Kertolaskun operaatiokoodi 19 ja ensimmäinen rekisteri on rekisteri 4. Jälkimmäinen operandi on nyt aika monimutkaisesti saatavilla. Taulukon Salary alkuosoite eli symbolin Salary arvo 3020 löytyy symbolitaulusta ja se talletetaan ADDR-kenttään. Indeksirekisterinä on rekisteri 1. Kyseessä on epäsuora muistiviite, jossa tarvitaan kaksi muistista noutoa jälkimmäistä operandia varten. Täten M-kentän arvo on 2.

Tiedon osoitusmuodot symbolisessa konekielessä

8 eri tiedon osoitusmoodia (2. operandille)

Tekstuaalisesti koodattuna

```
ADD  R5, R4
MUL  R3, X
LOAD R1, @Method(R3)
```

osoitusmoodimerkki ennen jälkimmäistä rekisteriä

- '=' 2. operandi: indeksirekisterin arvo + osoiteosan vakio
- tyhjä 2. operandi: muuttuja tai vakio muistissa, tai rekisterin arvo
- '@' 2. operandi: epäsuora viite muistiin, osoite muistissa tai rekisterissä

sulkumerkit

- ei sulkuja käytä rekisterin arvoa sellaisenaan
- sulut käytä rekisterin arvoa muistiosoitteena

nolla-arvoa ei kirjoiteta näkyville

- indeksirekisterinä R0 tai vakiona osoitekentässä luku 0
(R0 tarkoittaa, että indeksirekisteriä ei käytetä)

Copyright Teemu Kerola 2004

Tiedon osoitusmuotoja on symbolisessa konekielessä 8 kpl. Aluksi niitä tuntuu olevan liikaa ja ne tuntuvat sekavilta. Vähän aikaa kuitenkin ohjelmoituaan kuitenkin havaitsee, että niitä kaikkia tarvitaan. Osoitusmoodit on koodattu tekstuaalisesti ehkä vähän monimutkaisesti. Niissä on myös jonkin verran näennäistä epäkonsistenssisuutta, joten olkaa aluksi varovaisia. Käytännön esimerkit kuitenkin valaisevat tilanteen hyvin yksinkertaiseksi.

Tiedon osoitusmuodot symbolisessa konekielessä

8 eri tiedon osoitusmoodia (2. operandille)

Tekstuaalisesti koodattuna

```
ADD  R5, R4
MUL  R3, X
LOAD R1, @Method(R3)
```

osoitusmoodimerkki ennen jälkimmäistä rekisteriä

- '=' 2. operandi: indeksirekisterin arvo + osoiteosan vakio
- tyhjä 2. operandi: muuttuja tai vakio muistissa, tai rekisterin arvo
- '@' 2. operandi: epäsuora viite muistiin, osoite muistissa tai rekisterissä

sulkumerkit

- ei sulkuja käytä rekisterin arvoa sellaisenaan
- sulut käytä rekisterin arvoa muistiosoitteena

nolla-arvoa ei kirjoiteta näkyville

- indeksirekisterinä R0 tai vakiona osoitekentässä luku 0
(R0 tarkoittaa, että indeksirekisteriä ei käytetä)

Copyright Teemu Kerola 2004

Tärkein tiedonosoitusmoodin indikaatio on jälkimmäistä rekisteriä edeltävä merkki tai sen puuttuminen. '='-merkki tarkoittaa, että toinen operandi saadaan ilman muistiviitteitä. Puuttuva merkki ilmaisee yleensä, että tieto pitää hakea muistista. Poikkeuksen muodostaa tilanne, jossa jälkimmäinen rekisteri on ilman sulkuja, jolloin toinen operandi löytyy suoraan sieltä. '@'-merkki tarkoittaa epäsuoraa viitettä, jolloin tiedon osoite haetaan ensin muistista ja sitten vasta itse tieto, toisella muistiviitteellä.

Tiedon osoitusmuodot symbolisessa konekielessä

8 eri tiedon osoitusmoodia (2. operandille)

Tekstuaalisesti koodattuna

```
ADD  R5, R4
MUL  R3, X
LOAD R1, @Method(R3)
```

osoitusmoodimerkki ennen jälkimmäistä rekisteriä

- '=' 2. operandi: indeksirekisterin arvo + osoiteosan vakio
- tyhjä 2. operandi: muuttuja tai vakio muistissa, tai rekisterin arvo
- '@' 2. operandi: epäsuora viite muistiin, osoite muistissa tai rekisterissä

sulkumerkit

- ei sulkuja käytä rekisterin arvoa sellaisenaan
- sulut käytä rekisterin arvoa muistiosoitteena

nolla-arvoa ei kirjoiteta näkyville

- indeksirekisterinä R0 tai vakiona osoitekentässä luku 0
(R0 tarkoittaa, että indeksirekisteriä ei käytetä)

Copyright Teemu Kerola 2004

Sulkumerkit rekisterin ympärillä tarkoittavat yleensä, että rekisterin sisältöä (plus mahdollista vakiota) käytetään muistiosoitteena. Ilman sulkuja olevaa rekisterin arvoa käytetään sellaisenaan. Tässä yhteydessä (siis ilman sulkuja) vakio-osa puuttuu eli on nolla. Yleensäkin pitää paikkansa, että puuttuvaa tiedon osoittamisessa käytettyä komponenttia ei tarvitse kirjoittaa näkyville. Tämä pätee sekä puuttuvaan indeksirekisteriin että vakioarvoon 0.

Indeksointi

LOAD R4, =Tbl(R3)

(tässä Tbl on taulukon alkuosoite,
indeksi on R3:ssa)

Laske aina ensin 'alkuperäinen tehollinen muistiosoite'
(effective address, EA)

$EA = Tbl + (R3) = 201$
 $TR \leftarrow EA$

Sitten katso moodia ja tee niin monta
muistinoutoa kuin tarvitaan.

Yleensä:

- '=' → 0 kpl, operandi
- tyhjä → 1 kpl, suora muistiosoitus
- '@' → 2 kpl, epäsuora muistiosoitus

OPER	Rj	M	Ri	ADDR
2	4	0	3	195

$R4 \leftarrow 201$

$R4 \leftarrow \text{Mem}[201] = 11$

$R4 \leftarrow \text{Mem}[\text{Mem}[201]]$
 $\leftarrow \text{Mem}[11] = 300$

pelkkä rekisterin numero @-merkin jälkeen ⇒ vain yksi muistinouto

STORE-käsky ⇒ 1 kpl vähemmän muistinoutoja ja yksi tallennus

Copyright Teemu Kerola 2004

Kaikki tiedonosoitustavat 2. operandille toteutetaan itse asiassa samalla tavalla indeksoinnin avulla. Aina aluksi lasketaan yhteen indeksirekisterin sisältö ja käskyn osoiteosa (vakio). Tätä arvoa kutsutaan 'teholliseksi muistiosoitteeksi' ja se talletetaan laitteiston tilapäisrekisteriin TR. Tiedonosoitusmoodi on tulkittu käännösaikana symbolisesta konekielestä ja koodattu konekäskyn M-kenttään pieneksi luvuksi, joka on 0, 1 tai 2.

Indeksointi

LOAD R4, =Tbl(R3)

(tässä Tbl on taulukon alkuosoite,
indeksi on R3:ssa)

Laske aina ensin 'alkuperäinen tehollinen muistiosoite'
(effective address, EA)

EA = Tbl + (R3) = 201
TR ← EA

Sitten katso moodia ja tee niin monta
muistinoutoa kuin tarvitaan.

Yleensä:

- '=' → 0 kpl, operandi
- tyhjä → 1 kpl, suora muistiosoitus
- '@' → 2 kpl, epäsuora muistiosoitus

OPER	Rj	M	Ri	ADDR
2	4	0	3	195

R4 ← 201

R4 ← Mem[201] = 11

R4 ← Mem[Mem[201]]
← Mem[11] = 300

pelkkä rekisterin numero @-merkin jälkeen ⇒ vain yksi muistinouto

STORE-käsky ⇒ 1 kpl vähemmän muistinoutoja ja yksi tallennus

Copyright Teemu Kerola 2004

'='-merkki vastaa jonkinlaista välitöntä operandia, jolloin arvoa EA käytetään sellaisenaan 2. operandina. R4 saa siis arvon 201. Puuttuva moodimerkki vastaa yleisintä muistiinviittaustapaa, jolloin muistista haetaan EA:n osoittamasta paikasta 2. operandi. R4 saa arvon 11. '@'-merkki on epäsuora muistiinviittaus, jolloin muistista haetaan ensin tiedon osoite EA:n osoittamasta paikasta, ja sitten tuota osoitetta käyttäen muistista haetaan varsinainen tieto. R4 saa siis arvon 300.

Indeksointi

LOAD R4, =Tbl(R3)

(tässä Tbl on taulukon alkuosoite,
indeksi on R3:ssa)

Laske aina ensin 'alkuperäinen tehollinen muistiosoite'
(effective address, EA)

EA = Tbl + (R3) = 201
TR ← EA

Sitten katso moodia ja tee niin monta
muistinoutoa kuin tarvitaan.

Yleensä:

- '=' → 0 kpl, operandi
- tyhjä → 1 kpl, suora muistiosoitus
- '@' → 2 kpl, epäsuora muistiosoitus

OPER	Rj	M	Ri	ADDR
2	4	0	3	195

R4 ← 201

R4 ← Mem[201] = 11

R4 ← Mem[Mem[201]]
← Mem[11] = 300

pelkkä rekisterin numero @-merkin jälkeen ⇒ vain yksi muistinouto

STORE-käsky ⇒ 1 kpl vähemmän muistinoutoja ja yksi tallennus

Copyright Teemu Kerola 2004

Edellämainitut tilanteet selostavat yleistapauksen. Käytännössä asia on vähän monimutkaisempi. Esimerkiksi, jos '@'-merkin jälkeen tulee pelkkä rekisterin numero, niin silloin kyseessä on epäsuora viite, mutta vain rekisterin perusteella ja muistinviitteitä tulee vain yksi. Muistiin kirjoittaminen myös vaikuttaa tilanteeseen. STORE-käskyllä on aina 1 kpl vähemmän muistinoutoja, mutta käskyn lopussa siihen liittyy yksi muistiin tallentaminen. M-kentän arvo kuitenkin kertoo vain muistinoutojen lukumäärän ennen itse operaation suorittamista.

Ttk-91 koneen tiedonosoitusmuodot symbolisessa konekielessä

	rekisterit
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
R4:	?

	muisti
0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

```
LOAD R4, =10      ; R4 ← 10
LOAD R4, X        ; R4 ← 200
LOAD R4, @X       ; R4 ← 6000
```

välitön operandi
suora muistiosoitus
epäsuora muistiosoitus

LIMIT:

```
LOAD R4, R2       ; R4 ← 201
LOAD R4, @R2      ; R4 ← 11
LOAD R4, =R2
```

suora rekisteriosoitus
epäsuora rekisteriosoitus
~~välitön rekisteriosoitus~~

	symbolitaulu
Tbl:	200
X:	10
One:	1

```
LOAD R4, =Tbl(R3) ; R4 ← 201
LOAD R4, Tbl(R3)  ; R4 ← 11
LOAD R4, @Tbl(R3) ; R4 ← 300
```

indeksoitu välitön operandi
indeksoitu muistiosoitus
indeksoitu epäsuora muistiosoitus

Copyright Teemu Kerola 2004

Tässä kuvataan esimerkkien avulla kaikki ttk-91 koneen symbolisen konekielen tiedonosoitusmuodot. Lähtökohtana kaikissa esimerkeissä on sama tilanne. Rekisterin R0 arvo on 104, R1:n arvo on 10 jne. Muistipaikan 10 arvo 200 ja muistipaikan 201 arvo on 11. Symbolin Tbl arvo on 200, symbolin X arvo on 10 ja symbolin One arvo on 1. Koodissa on siis aivan sama, kirjoittaako käskyn osoitekenttään symbolin X tai luvun 10. Tämä tietenkin olettaen, että tiedämme symbolin X arvon olevan 10. Yksi tapa saada symbolille arvo 10 on käyttää pseudokäskyä 'X EQU 10'. Useimmiten kuitenkin kääntäjä antaa symbolien arvot.

Ttk-91 koneen tiedonosoitusmuodot symbolisessa konekielessä

	rekisterit
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
R4:	?

	muisti
0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

LOAD R4, =10	; R4 ← 10	välitön operandi
LOAD R4, X	; R4 ← 200	suora muistiosoitus
LOAD R4, @X	; R4 ← 6000	epäsuora muistiosoitus

LIMIT:

LOAD R4, R2	; R4 ← 201	suora rekisteriosoitus
LOAD R4, @R2	; R4 ← 11	epäsuora rekisteriosoitus
LOAD R4, =R2		välitön rekisteriosoitus

symbolitaulu

Tbl:	200
X:	10
One:	1

LOAD R4, =Tbl(R3)	; R4 ← 201	indeksoitu välitön operandi
LOAD R4, Tbl(R3)	; R4 ← 11	indeksoitu muistiosoitus
LOAD R4, @Tbl(R3)	; R4 ← 300	indeksoitu epäsuora muistiosoitus

Copyright Teemu Kerola 2004

Ensimmäisessä kolmen käskyn ryhmässä jälkimmäinen operandi määräytyy ainoastaan käskyn osoiteosan (eli vakio-osan) avulla. Indeksirekisteriä ei käytetä. Kun käskyn osoiteosassa olevaa arvoa käytetään sellaisenaan 2. operandina, kyseessä on 'välitön operandi', joka merkitään symbolisessa konekielessä '='-merkillä. Esimerkin luvun 10 asemesta voisi yhtä hyvin käyttää mitä tahansa tunnusta, jonka arvo on 10 - esimerkiksi tunnusta 'X'. Rekisterin R4 arvoksi tulee luku 10.

Ttk-91 koneen tiedonosoitusmuodot symbolisessa konekielessä

	rekisterit
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
R4:	?

	muisti
0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

LOAD R4, =10	; R4 ← 10	välitön operandi
LOAD R4, X	; R4 ← 200	suora muistiosoitus
LOAD R4, @X	; R4 ← 6000	epäsuora muistiosoitus

LIMIT:

LOAD R4, R2	; R4 ← 201	suora rekisteriosoitus
LOAD R4, @R2	; R4 ← 11	epäsuora rekisteriosoitus
LOAD R4, =R2		välitön rekisteriosoitus

symbolitaulu

Tbl:	200
X:	10
One:	1

LOAD R4, =Tbl(R3)	; R4 ← 201	indeksoitu välitön operandi
LOAD R4, Tbl(R3)	; R4 ← 11	indeksoitu muistiosoitus
LOAD R4, @Tbl(R3)	; R4 ← 300	indeksoitu epäsuora muistiosoitus

Copyright Teemu Kerola 2004

Suora muistiosoitus 'merkitään' puuttuvalla moodimerkinnällä ja se on ns. tavallinen muistiinviittaustapa. Osoitekentän arvoa 10 (eli symbolin X arvoa 10) käytetään muistiosoitteena ja muistipaikan 10 sisältö eli luku 200 on toisena operandina, joka talletetaan rekisteriin R4.

Ttk-91 koneen tiedonosoitusmuodot symbolisessa konekielessä

	rekisterit
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
R4:	?

	muisti
0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

LOAD R4, =10	; R4 ← 10	välitön operandi
LOAD R4, X	; R4 ← 200	suora muistiosoitus
LOAD R4, @X	; R4 ← 6000	epäsuora muistiosoitus

LIMIT:

LOAD R4, R2	; R4 ← 201	suora rekisteriosoitus
LOAD R4, @R2	; R4 ← 11	epäsuora rekisteriosoitus
LOAD R4, =R2		välitön rekisteriosoitus

symbolitaulu

Tbl:	200
X:	10
One:	1

LOAD R4, =Tbl(R3)	; R4 ← 201	indeksoitu välitön operandi
LOAD R4, Tbl(R3)	; R4 ← 11	indeksoitu muistiosoitus
LOAD R4, @Tbl(R3)	; R4 ← 300	indeksoitu epäsuora muistiosoitus

Copyright Teemu Kerola 2004

'@'-merkki indikoi epäsuoraa muistinosoitusta. Nyt muistipaikan X (eli muistipaikan 10) sisältämää arvoa 200 ei käytetäkään 2. operandina vaan vasta 2. operandin osoitteena. Varsinainen operandi löytyy siis muistipaikasta 200, josta saadaan luku 6000 rekisterin R4 uudeksi arvoksi. Tässä yhteydessä tarvitaan siis kaksi muistinoutoa 2. operandia varten: ensin haetaan sen osoite käskyn osoitekentän perusteella ja sitten sen arvo juuri haetun osoitteen perusteella.

Ttk-91 koneen tiedonosoitusmuodot symbolisessa konekielessä

	rekisterit
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
R4:	?

	muisti
0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

```
LOAD R4, =10      ; R4 ← 10
LOAD R4, X         ; R4 ← 200
LOAD R4, @X        ; R4 ← 6000
```

välitön operandi
suora muistiosoitus
epäsuora muistiosoitus

LIMIT:

```
LOAD R4, R2        ; R4 ← 201
LOAD R4, @R2        ; R4 ← 11
LOAD R4, =R2
```

suora rekisteriosoitus
epäsuora rekisteriosoitus
~~välitön rekisteriosoitus~~

symbolitaulu

Tbl:	200
X:	10
One:	1

```
LOAD R4, =Tbl(R3)  ; R4 ← 201
LOAD R4, Tbl(R3)   ; R4 ← 11
LOAD R4, @Tbl(R3)  ; R4 ← 300
```

indeksoitu välitön operandi
indeksoitu muistiosoitus
indeksoitu epäsuora muistiosoitus

Copyright Teemu Kerola 2004

Seuraava kahden käskyn ryhmä käsittelee tilannetta, jolloin symbolisen konekielen käskyssä 2. operandissa on ainoastaan rekisteri-osa ja osoite-osa puuttuu eli on 0. Suorassa rekisteriviittauksessa 2. operandi löytyy valmiina jälkimmäisestä rekisteristä, jolloin rekisterin R2 arvo 201 kopioidaan rekisteriin R4.

Ttk-91 koneen tiedonosoitusmuodot symbolisessa konekielessä

	rekisterit
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
R4:	?

	muisti
0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

```
LOAD R4, =10      ; R4 ← 10
LOAD R4, X         ; R4 ← 200
LOAD R4, @X        ; R4 ← 6000
```

välitön operandi
suora muistiosoitus
epäsuora muistiosoitus

LIMIT:

```
LOAD R4, R2        ; R4 ← 201
LOAD R4, @R2       ; R4 ← 11
LOAD R4, =R2
```

suora rekisteriosoitus
epäsuora rekisteriosoitus
~~välitön rekisteriosoitus~~

symbolitaulu

Tbl:	200
X:	10
One:	1

```
LOAD R4, =Tbl(R3)  ; R4 ← 201
LOAD R4, Tbl(R3)   ; R4 ← 11
LOAD R4, @Tbl(R3)  ; R4 ← 300
```

indeksoitu välitön operandi
indeksoitu muistiosoitus
indeksoitu epäsuora muistiosoitus

Copyright Teemu Kerola 2004

Epäsuorassa rekisteriosoituksessa jälkimmäisessä rekisterissä olevaa arvoa ei käytetä sellaisenaan, vaan muistiosoitteena paikkaan, josta 2. operandi löytyy. Jälkimmäinen operandi haetaan siis muistipaikasta 201 ja sieltä löytynyt arvo 11 talletetaan lopulta rekisteriin R4.

Ttk-91 koneen tiedonosoitusmuodot symbolisessa konekielessä

	rekisterit
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
R4:	?

	muisti
0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

LOAD R4, =10 ; R4 ← 10
 LOAD R4, X ; R4 ← 200
 LOAD R4, @X ; R4 ← 6000

välitön operandi
 suora muistiosoitus
 epäsuora muistiosoitus

LIMIT:

LOAD R4, R2 ; R4 ← 201
 LOAD R4, @R2 ; R4 ← 11

suora rekisteriosoitus
 epäsuora rekisteriosoitus

~~LOAD R4, =R2~~

~~välitön rekisteriosoitus~~

symbolitaulu

Tbl:	200
X:	10
One:	1

LOAD R4, =Tbl(R3) ; R4 ← 201
 LOAD R4, Tbl(R3) ; R4 ← 11
 LOAD R4, @Tbl(R3) ; R4 ← 300

indeksoitu välitön operandi
 indeksoitu muistiosoitus
 indeksoitu epäsuora muistiosoitus

Copyright Teemu Kerola 2004

Ei ole olemassa 'välitöntä rekisteriviitettä', koska tähän tarkoittaisi, että jälkimmäinen operandi olisi rekisterin R2 osoite eli luku 2. Rekistereihin ei voi viitata niiden osoitteen (indeksin) perusteella, vaan aina on käytettävä niiden symbolisia nimiä kuten 'R1' tai 'R2'. Kääntäjä antaa virheilmoituksen tällaisesta tiedonosoituksesta.

Ttk-91 koneen tiedonosoitusmuodot symbolisessa konekielessä

	rekisterit
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
R4:	?

	muisti
0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

```
LOAD R4, =10      ; R4 ← 10
LOAD R4, X         ; R4 ← 200
LOAD R4, @X        ; R4 ← 6000
```

välitön operandi
suora muistiosoitus
epäsuora muistiosoitus

LIMIT:

```
LOAD R4, R2        ; R4 ← 201
LOAD R4, @R2       ; R4 ← 11
LOAD R4, =R2
```

suora rekisteriosoitus
epäsuora rekisteriosoitus
~~välitön rekisteriosoitus~~

symbolitaulu

Tbl:	200
X:	10
One:	1

```
LOAD R4, =Tbl(R3) ; R4 ← 201
LOAD R4, Tbl(R3)  ; R4 ← 11
LOAD R4, @Tbl(R3) ; R4 ← 300
```

indeksoitu välitön operandi
indeksoitu muistiosoitus
indeksoitu epäsuora muistiosoitus

Copyright Teemu Kerola 2004

Viimeinen rykelmä konekäskyjä liittyy tilanteeseen, jossa jälkimmäinen operandi määräytyy sekä indeksirekisterin että osoiteosan avulla. Indeksoidussa välittömässä operandissa indeksirekisteri ja käskyn osoiteosa lasketaan yhteen ja näin saatu arvo otetaan suoraan jälkimmäiseksi operandiksi. Esimerkissä R3'n arvo on 1 ja käskyn osoiteosassa on muuttujan Tbl arvo 200. R4'n uudeksi arvoksi tulee siis 201.

Ttk-91 koneen tiedonosoitusmuodot symbolisessa konekielessä

	rekisterit
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
R4:	?

	muisti
0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

LOAD R4, =10 ; R4 ← 10
 LOAD R4, X ; R4 ← 200
 LOAD R4, @X ; R4 ← 6000

välitön operandi
 suora muistiosoitus
 epäsuora muistiosoitus

LIMIT:

LOAD R4, R2 ; R4 ← 201
 LOAD R4, @R2 ; R4 ← 11
~~LOAD R4, =R2~~

suora rekisteriosoitus
 epäsuora rekisteriosoitus
~~välitön rekisteriosoitus~~

symbolitaulu

Tbl:	200
X:	10
One:	1

LOAD R4, =Tbl(R3) ; R4 ← 201
 LOAD R4, Tbl(R3) ; R4 ← 11
 LOAD R4, @Tbl(R3) ; R4 ← 300

indeksoitu välitön operandi
 indeksoitu muistiosoitus
 indeksoitu epäsuora muistiosoitus

Copyright Teemu Kerola 2004

Indeksoitu muistiosoitus käyttää edellisessä kohdassa laskettua indeksirekisterin ja käskyn osoiteosan summaa muistiosoitteena ja siten muistipaikasta 201 haetaan R4:lle uusi arvo 11.

Ttk-91 koneen tiedonosoitusmuodot symbolisessa konekielessä

	rekisterit
R0:	104
R1:	10
R2:	201
R3:	1
R4:	?

	muisti
0:	
10:	200
11:	300
200:	6000
201:	11

LOAD R4, =10 ; R4 ← 10
 LOAD R4, X ; R4 ← 200
 LOAD R4, @X ; R4 ← 6000

välitön operandi
 suora muistiosoitus
 epäsuora muistiosoitus

LIMIT:

LOAD R4, R2 ; R4 ← 201
 LOAD R4, @R2 ; R4 ← 11
~~LOAD R4, =R2~~

suora rekisteriosoitus
 epäsuora rekisteriosoitus
~~välitön rekisteriosoitus~~

symbolitaulu

Tbl:	200
X:	10
One:	1

LOAD R4, =Tbl(R3) ; R4 ← 201
 LOAD R4, Tbl(R3) ; R4 ← 11
 LOAD R4, @Tbl(R3) ; R4 ← 300

indeksoitu välitön operandi
 indeksoitu muistiosoitus
 indeksoitu epäsuora muistiosoitus

Copyright Teemu Kerola 2004

Viimeisessä tapauksessa kyseessä on indeksoitu epäsuora muistiosoitus. Tällä kertaa indeksirekisterin ja käskyn osoiteosan summa antaa vasta varsinaisen operandin osoitteen sijaintipaikan muistissa. Haemme siis ensin osoitteen 11 muistipaikasta 201, ja sitten varsinaisen operandin 300 muistipaikasta 11. Rekisterin R4 arvoksi tulee siis 300.

Indeksoinnin käyttö taulukoiden ja tietueiden yhteydessä

Taulukot

- Taulukon alkuosoite vakiona osoitekentässä ('iso' arvo)
- Taulukon indeksi indeksirekisterissä ('pieni' arvo)

LOAD R5, Tbl (R3)

1854 14

Tietueet

- Tietueen alkuosoite indeksirekisterissä ('iso' arvo)
- Tietueen kentän suhteellinen osoite tietueen sisällä vakiona osoitekentässä ('pieni' arvo)

Salary EQU 6

LOAD R5, Salary (R2)

6 1244

Copyright Teemu Kerola 2004

Indeksoitu tiedonosoitusmuoto on lähes kaikissa tietokonearkkitehtuureissa, koska sen avulla voidaan kätevästi toteuttaa kaksi yleisintä rakenteista tietotyyppiä: taulukot ja tietueet. Taulukkojen yhteydessä taulukon alkuosoite annetaan käskyn osoitekentässä ja taulukon indeksi indeksirekisterissä. Juuri tämän viittaustavan vuoksi ttg-91 koneen jälkimmäinen rekisteri on nimeltään 'indeksirekisteri'. Tällä tavoin saadaan helposti toteutettua yksiulotteiset taulukot, mutta on myös olemassa arkkitehtuureja, joissa on käytössä useampi indeksirekisteri samaan aikaan.

Indeksoinnin käyttö taulukoiden ja tietueiden yhteydessä

Taulukot

- Taulukon alkuosoite vakiona osoitekentässä ('iso' arvo)
- Taulukon indeksi indeksirekisterissä ('pieni' arvo)

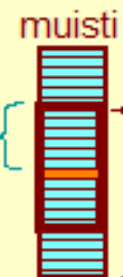
LOAD R5, Tbl (R3)
1854 14

Tietueet

- Tietueen alkuosoite indeksirekisterissä ('iso' arvo)
- Tietueen kentän suhteellinen osoite tietueen sisällä vakiona osoitekentässä ('pieni' arvo)

Salary EQU 6
LOAD R5, Salary (R2)
6 1244

Copyright Teemu Kerola 2004

Tietueiden osalta toteutus on päinvastainen. Tietueen alkuosoite on nyt konekäselyn jälkimmäisessä rekisterissä eli tämä rekisteri osoittaa tietueen alkuun. Toisin sanoen kyseinen rekisteri toimii osoitinrekisterinä tietueeseen. Tietue muodostuu kentistä ja kullakin kentällä on vakiopaikka tietueen sisällä ja tämä suhteellinen sijainti sitten ilmaistaan käselyn vakiokentässä. Yleensä tietueen määrittelyn yhteydessä jokaiselle kentälle on määriteltä vakiosymboli, jonka arvo on kyseisen kentän suhteellinen sijainti tietueen sisällä.

Ttk-91 koneen konekäskyjen operaatiot

Muistiinviittaukset

- Tavalliset: load, store
- Pino-operaatiot aliohjelmien toteuttamista varten

Syöttö ja tulostus (I/O)

Kokonaislukuoperaatiot

Bittimanipulaatiot

Kontrollin siirto

- Mistä löytyy seuraavaksi suoritettava käsky?
(ellei siis oletusarvoisesti nykykäskyä seuraavassa muistipaikassa)

Muut operaatiot

Pseudokäskyt

Copyright Teemu Kerola 2004

Ttk-91 koneen, kuten kaikkien muidenkin arkkitehtuurien, konekäskyjen operatiot vuodaan luokitella muutamaan luokkaan. Muistinviittauskäskyihin kuuluvat kaikki ne hitaahkot operaatiot, joilla viitataan muistiin. Useissa koneissa on omia konekäskyjä I/O:n toteuttamiseen - niin myös ttk-91:ssä. Kaikki normaali työ tehdään kokonaisluku- ja bittimanipulaatioilla. Kontrollin siirtokäskyihin kuuluvat kaikki erilaiset hyppykäskyt sekä aliohjelmien kutsut ja niistä paluut. Sen lisäksi mukana on pieni joukko muita sekalaisia käskyjä ja kääntäjän ohjauskäskyjä eli pseudokäskyjä.

Ttk-91 muistinviittausoperaatiot

LOAD

LOAD R1, X

LOAD R5, @ptrX

LOAD R5, =Nimi(R3)

- käskyä käytetään myös pelkkään rekistereiden kopiointiin laiterekisteristä tai käskyrekisteristä laiterekisteriin (useissa arkkitehtuureissa on oma MOVE käsky rekistereiden kopiontia varten)

LOAD R0, R5

LOAD R0, =34

STORE

- Tallettaa aina muistiin

STORE R2, X

STORE R5, @ptrX

STORE R3, Tbl(R4)

~~STORE R0, R5~~

~~STORE R0, =34~~

~~STORE R0, =X~~

~~STORE R5, =Nimi(R3)~~

PUSH, POP, PUSHR, POPR

- Aliohjelmien toteuttamista varten
- Voi kopioida tietoa muistista muistiin tai muistista rekisteriin
- Käsitellään myöhemmin (luento 4)

PUSH SP, R1

PUSH SP, =5

PUSH SP, X

POP SP, R1

PUSHR SP

Copyright Teemu Kerola 2004

Load-käskyllä yleensä kopioidaan tietoa muistista rekisteriin käyttäen erilaisia muistinviittausapoja, joita opiskelimme juuri äsken. Joissakin todellisissa koneissa on erikseen oma konekäsky rekistereiden väliseen kopiointiin, mutta ttk-91:ssä Load-käskyä käytetään myös tähän. Sen avulla voidaan siis kopioida myös tietoa laiterekisteristä toiseen, tai käskyrekisterin osoite-kentästä laiterekisteriin. Huomaa kuitenkin, että rekisterissä R0 olevaa tietoa ei voida kopioida Load-käskyllä muualle, koska R0 jälkimmäisenä rekisterinä tarkoittaa, että indeksirekisteriä ei käytetä!

Ttk-91 muistinviittausoperaatiot

LOAD

LOAD R1, X

LOAD R5, @ptrX

LOAD R5, =Nimi(R3)

- käskyä käytetään myös pelkkään rekistereiden kopiointiin laiterekisteristä tai käskyrekisteristä laiterekisteriin

LOAD R0, R5

LOAD R0, =34

(useissa arkkitehtuureissa on oma MOVE käsky rekistereiden kopiontia varten)

STORE

- Tallettaa aina muistiin

STORE R2, X

STORE R5, @ptrX

STORE R3, Tbl(R4)

~~STORE R0, R5~~

~~STORE R0, =34~~

~~STORE R0, =X~~

~~STORE R5, =Nimi(R3)~~

PUSH, POP, PUSHR, POPR

- Aliohjelmien toteuttamista varten

PUSH SP, R1

PUSH SP, =5

- Voi kopioida tietoa muistista muistiin tai muistista rekisteriin

PUSH SP, X

POP SP, R1

- Käsitellään myöhemmin (luento 4)

PUSHR SP

Copyright Teemu Kerola 2004

Store-käsky tallettaa aina muistiin. On virhe sijoittaa pelkkä rekisteri Store-käskyn jälkimmäiseksi operandiksi. Rekisteristä toiseen kopiointi tulee aina tehdä Load-käskyllä. Store-käskyllä ei myöskään voi muuttaa minkään luvun (esim 34) tai symbolin arvoa. Symbolit ja niiden arvot ovat käännösaikaisia käsitteitä, joten symbolien arvoja ei voi muuttaa suoritusaikana. Huomaa, että STORE-käsky vain kopioi tiedon työrekisteristä muistiin - data jää edelleen käytettäväksi työrekisteriin.

Ttk-91 muistinviihtausoperaatiot

LOAD

LOAD R1, X

LOAD R5, @ptrX

LOAD R5, =Nimi(R3)

- käskyä käytetään myös pelkkään rekistereiden kopiointiin laiterekisteristä tai käskyrekisteristä laiterekisteriin (useissa arkkitehtuureissa on oma MOVE käsky rekistereiden kopiontia varten)

LOAD R0, R5

LOAD R0, =34

STORE

STORE R2, X

STORE R5, @ptrX

STORE R3, Tbl(R4)

- Tallettaa aina muistiin

~~STORE R0, R5~~

~~STORE R0, =34~~

~~STORE R0, =X~~

~~STORE R5, =Nimi(R3)~~

PUSH, POP, PUSHR, POPR

- Aliohjelmien toteuttamista varten
- Voi kopioida tietoa muistista muistiin tai muistista rekisteriin
- Käsitellään myöhemmin (luento 4)

PUSH SP, R1

PUSH SP, =5

PUSH SP, X

POP SP, R1

PUSHR SP

Copyright Teemu Kerola 2004

Push-, Pop-, Pushr- ja Popr-käskyt manipuloivat muistissa olevaa isoa tietorakennetta nimeltään 'Pino'. Pinon pinnalle osoittaa aina pinorekisteri SP eli rekisteri R6. Push-käskyjen avulla pinon pinnalle kopioidaan alkiota ja Pop-käskyjen avulla niitä kopioidaan sieltä pois, aina automaattisesti SP-rekisteriä päivittäen. Nämä ovat tavanomaista monimutkaisempia käskyjä, koska niillä voi kopioida tietoa yhdestä paikasta muistia toiseen paikkaan muistia eli pinoon. Nämä käskyt on suunniteltu aliohjelmien toteuttamisen tueksi ja niitä käsitellään aliohjelmien toteutuksen yhteydessä tarkemmin.

Ttk-91 syöttö- ja tulostus (I/O) operaatiot

IN R3, =KBD

IN

- lue arvo (kokonaisluku) annetulta laitteelta rekisteriin

OUT

- tulosta arvo (kokonaisluku) rekisteristä annetulle laitteelle

OUT R2, =CRT

Laitteet?

- syöttö: KBD, keyboard, näppäimistö
- tulostus: CRT, cathode ray tube, näyttö
- Titokoneessa myös tiedostoja
- ei muita.

Copyright Teemu Kerola 2004

Ttk-91 koneessa on kaksi konekäskyä primitiivi I/O:ta varten. Kummallakin voi tietenkin käsitellä vain kokonaislukuesitysmuotoa. IN-käsky lukee näppäimistöltä yhden kokonaisluvun ja sijoittaa sen annettuun rekisteriin. OUT-käsky vastaavasti tulostaa näytölle rekisterissä olevan arvon. I/O-konekäskyt operoivat vain kahdella laitteella: KBD ja CRT. Simulaattorissa molemmat laitteet on toteutettu näppäimistön ja käyttöliittymän ikkunoinnin avulla.

Ttk-91 kokonaislukuoperaatiot

LOAD ("move")

LOAD R3, R1 ; $R3 \leftarrow R1$

ADD, SUB

ADD R3, R1 ; $R3 \leftarrow R3 + R1$

Tilarekisterin bitti
O (overflow)?

SUB R3, =1 ; $R3 \leftarrow R3 - 1$

MUL

MUL R3, Tbl(R1) ; $R3 \leftarrow R3 * \text{Mem}[\text{Tbl} + (R1)]$

Tilarekisterin bitti O (overflow)?

DIV, MOD

LOAD R1, =14

DIV R1, =3 ; $R1 \leftarrow 4$

Tilarekisterin bitti
Z (divide by Zero)?

LOAD R2, =14

MOD R2, =3 ; $R2 \leftarrow 2$

Tilarekisterin bitti
Z (divide by Zero)?

Copyright Teemu Kerola 2004

Ttk-91:ssä on viisi varsinaista kokonaislukuoperaatiota, mutta rekisterien kopiointiin käytettävää LOAD-käskyä voisi pitää kuudentena. LOAD-käskyä voidaan siis käyttää tavalliseen tiedonsiirtoon rekistereiden välillä sen lisäksi, että sillä tehdään muistinoudot rekistereihin. Todellisissa koneissa nämä kaksi aivan eri tyyppistä toimintoa onkin yleensä toteutettu omilla konekäskyillään. Rekistereiden välisen kopiointin hoitaa yleensä jonkin sortin 'move'-käsky.

Ttk-91 kokonaislukuoperaatiot

LOAD ("move") **LOAD R3, R1 ; $R3 \leftarrow R1$**

ADD, SUB

ADD R3, R1 ; $R3 \leftarrow R3 + R1$

Tilarekisterin bitti
O (overflow)?

SUB R3, =1 ; $R3 \leftarrow R3 - 1$

MUL

MUL R3, Tbl(R1) ; $R3 \leftarrow R3 * \text{Mem}[\text{Tbl} + (R1)]$

Tilarekisterin bitti O (overflow)?

DIV, MOD

LOAD R1, =14

DIV R1, =3 ; $R1 \leftarrow 4$

Tilarekisterin bitti
Z (divide by Zero)?

LOAD R2, =14

MOD R2, =3 ; $R2 \leftarrow 2$

Tilarekisterin bitti
Z (divide by Zero)?

Copyright Teemu Kerola 2004

ADD- ja SUB-käskyissä ei ole mitään erikoista. Jälkimmäinen operandi valikoidaan normaalitapaan ja sitten sen arvo joko lisätään tai vähennetään ensimmäisenä operandina olevasta rekisteristä. Jos tulos ei mahdu rekisteriin, niin tilarekisterin O-bitti asetetaan arvoon yksi ja ohjelman suoritus keskeytyy.

Ttk-91 kokonaislukuoperaatiot

LOAD ("move")

LOAD R3, R1 ; $R3 \leftarrow R1$

ADD, SUB

ADD R3, R1 ; $R3 \leftarrow R3 + R1$

Tilarekisterin bitti
O (overflow)?

SUB R3, =1 ; $R3 \leftarrow R3 - 1$

MUL

MUL R3, Tbl(R1) ; $R3 \leftarrow R3 * \text{Mem}[\text{Tbl} + (R1)]$

Tilarekisterin bitti O (overflow)?

DIV, MOD

LOAD R1, =14

DIV R1, =3 ; $R1 \leftarrow 4$

Tilarekisterin bitti
Z (divide by Zero)?

LOAD R2, =14

MOD R2, =3 ; $R2 \leftarrow 2$

Tilarekisterin bitti
Z (divide by Zero)?

Copyright Teemu Kerola 2004

Kertolaskukäsky on samalla tavalla triviaali, mutta ylivuodon mahdollisuus on huomattavasti suurempi kuin esimerkiksi yhteenlaskussa. Esimerkiksi, jo kahden 16-bittisen luvun kertolasku tuottaa ylivuodon. Käytännön esimerkiksi ylivuototilanteesta kelpaa vaikkapa kertolasku $256000 * 127000$. Yhteenlaskun ja kertolaskun ylivuodot aiheuttavat siis aina ylivuotokeskeytyksen ttk-91:ssä. Java-ohjelmien modulo-semantiikan toteuttaminen tähän koneeseen on vähän vaikeata, mutta kyllä sekin onnistuu ylivuotokeskeytyksen käsittelijää sopivasti 'viilaamalla'.

Ttk-91 kokonaislukuoperaatiot

LOAD ("move")

LOAD R3, R1 ; $R3 \leftarrow R1$

ADD, SUB

ADD R3, R1 ; $R3 \leftarrow R3 + R1$

Tilarekisterin bitti
O (overflow)?

SUB R3, =1 ; $R3 \leftarrow R3 - 1$

MUL

MUL R3, Tbl(R1) ; $R3 \leftarrow R3 * \text{Mem}[\text{Tbl} + (R1)]$

Tilarekisterin bitti O (overflow)?

DIV, MOD

LOAD R1, =14

DIV R1, =3 ; $R1 \leftarrow 4$

Tilarekisterin bitti
Z (divide by Zero)?

LOAD R2, =14

MOD R2, =3 ; $R2 \leftarrow 2$

Tilarekisterin bitti
Z (divide by Zero)?

Copyright Teemu Kerola 2004

Jakolasku noudattaa koulusta opittuja sääntöjä, eikä siinä voi tapahtua ylivuotoa. Jakolaskun tulos mahtuu aina rekisteriin. Jakolasku operaatiota ei ole määritelty tilanteessa, jossa jakaja on nolla, joten siinä yhteydessä operaatio päättyy nollalla jako -keskeytykseen, joka ilmaistaan tilarekisterin bitillä Z. Jakojäännös saadaan esille omalla MOD-konekäskyllään. Toisin kuin koulussa on opittu, me emme saa samalla kertaa ttk-91:ssä jakolaskun osamäärää ja jakojäännöstä. Jakolasku pitää tosiaankin suorittaa kahteen kertaan, jos sekä osamäärä että jakojäännös halutaan käyttöön.

Ttk-91 bittioperaatiokäskyt

AND, OR, XOR, NOT

- kaikille 32 bitille yhtäaikaan
- yksi bitti (bittipari) kerrallaan
- NOT'illa vain yksi operandi (jälkimmäisellä ei merkitystä)

```
LOAD R1, =12      ; R1 = 000 ... 000 1 1 0 0  
LOAD R2, =5       ; R2 = 000 ... 000 0 1 0 1
```

```
AND  R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 0 1 0 0
```

```
OR   R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 1 1 0 1
```

```
XOR  R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 1 0 0 1
```

```
NOT  R1           ; R1 = 111 ... 111 0 0 1 1
```

Copyright Teemu Kerola 2004

Ttk-91:ssä on perusvalikoima bittimanipulaatiokäskyjä. Näihin sisältyvät tässä esitetyt bittioperaatiot ja seuraavalla sivulla esitetyt bittien siirtokäskyt. Kaikki bittioperaatiot tehdään kaikille 32 bitille, bitti tai bittipari kerrallaan siten, että tulosrekisterin kukin bitti lasketaan operandirekisterien vastaavista biteistä. Operandeja ei siis käsitellä tässä kokonaislukuina vaan ainoastaan bitteinä! And-operaation tulos kullekin bitille on siten 1 jos ja vain jos vastaavat bitit molemmissa operandeissa ovat ykkösiä.

Ttk-91 bittioperaatiokäskyt

AND, OR, XOR, NOT

- kaikille 32 bitille yhtäaikaan
- yksi bitti (bittipari) kerrallaan
- NOT'illa vain yksi operandi (jälkimmäisellä ei merkitystä)

```
LOAD R1, =12      ; R1 = 000 ... 000 1 1 0 0  
LOAD R2, =5       ; R2 = 000 ... 000 0 1 0 1
```

```
AND  R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 0 1 0 0
```

```
OR   R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 1 1 0 1
```

```
XOR  R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 1 0 0 1
```

```
NOT  R1           ; R1 = 111 ... 111 0 0 1 1
```

Copyright Teemu Kerola 2004

Or-operaation tulos on yksi, jos jompikumpi tai molemmat operandien vastaavista biteistä on yksi.

Ttk-91 bittioperaatiokäskyt

AND, OR, XOR, NOT

- kaikille 32 bitille yhtäaikaan
- yksi bitti (bittipari) kerrallaan
- NOT'illa vain yksi operandi (jälkimmäisellä ei merkitystä)

```
LOAD R1, =12      ; R1 = 000 ... 000 1 1 0 0  
LOAD R2, =5       ; R2 = 000 ... 000 0 1 0 1
```

```
AND  R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 0 1 0 0
```

```
OR   R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 1 1 0 1
```

```
XOR  R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 1 0 0 1
```

```
NOT  R1           ; R1 = 111 ... 111 0 0 1 1
```

Ttk-91 bittioperaatiokäskyt

AND, OR, XOR, NOT

- kaikille 32 bitille yhtäaikaan
- yksi bitti (bittipari) kerrallaan
- NOT'illa vain yksi operandi (jälkimmäisellä ei merkitystä)

```
LOAD R1, =12      ; R1 = 000 ... 000 1 1 0 0  
LOAD R2, =5       ; R2 = 000 ... 000 0 1 0 1
```

```
AND  R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 0 1 0 0  
OR   R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 1 1 0 1  
XOR  R1, R2       ; R1 = 000 ... 000 1 0 0 1  
NOT  R1           ; R1 = 111 ... 111 0 0 1 1
```

Copyright Teemu Kerola 2004

NOT on unaarinen operaatio, eli sillä on vain yksi operandi, rekisteri Rj. Not-operaatio kääntää kaikki rekisterissä Rj olevat bitit. Huomaa, että ttk-91:ssä käytettyjen kokonaislukujen esitysmuodon vuoksi Not-operaatiota ei voi käyttää negatio-operaationa. Eli, jos rekisterin R4 kokonaislukuarvo on +54, niin 'NOT R4' käskyn jälkeen rekisterin R4 arvo ei ole -54.

Ttk-91 bittien siirtokäskyt

SHL, SHR, SHRA (SHift Right Arithmetic)

- siirrä bittejä vasemmalle, täytä nolilla

```
LOAD R1, =13      ; R1 = 000 ... 00 01101
SHL  R1, =1        ; R1 = 000 ... 00 11010
```

- yhden bitin siirto vasemmalle SHL'lla = kerro arvo kahdella
- siirrä bittejä oikealle, täytä nolilla (SHR) tai etumerkillä (SHRA)

```
LOAD R1, =13      ; R1 = 000 ... 00 01101 = 13
SHR  R1, =1        ; R1 = 000 ... 00 00110 = 6
```

```
LOAD R1, =-13     ; R1 = 111 ... 11 10011 = -13
SHRA R1, =1        ; R1 = 111 ... 11 11001 = -7
```

```
LOAD R1, =-13     ; R1 = 111 ... 11 10011
SHR  R1, =1        ; R1 = 011 ... 11 11001 = +134217721
```

- yhden bitin oikealle SHRA'lla = jaa arvo kahdella

Copyright Teemu Kerola 2004

SHL-käsky siirtää työrekisterissä olevia bittejä jälkimmäisen operandin verran vasemmalle, ja täyttää oikealta 0-biteilla. SHL-käskyä voidaan joskus myös käyttää kertolaskun korvikkeena, koska yhden bitin siirto vasemmalle vastaa kokonaisluvulla luvun kertomista kahdella. Tätä piirrettä on oikeissa koneissa edullista hyödyntää, koska bittien siirto on huomattavasti helpompaa ja nopeampaa toteuttaa kuin kertolasku.

Ttk-91 bittien siirtokäskyt

SHL, SHR, SHRA (SHift Right Arithmetic)

- siirrä bittejä vasemmalle, täytä nolilla

```
LOAD R1, =13      ; R1 = 000 ... 00 01101
SHL  R1, =1        ; R1 = 000 ... 00 11010
```

- yhden bitin siirto vasemmalle SHL'lla = kerro arvo kahdella
- siirrä bittejä oikealle, täytä nolilla (SHR) tai etumerkillä (SHRA)

```
LOAD R1, =13      ; R1 = 000 ... 00 01101 = 13
SHR  R1, =1        ; R1 = 000 ... 00 00110 = 6
```

```
LOAD R1, =-13     ; R1 = 111 ... 11 10011 = -13
SHRA R1, =1        ; R1 = 111 ... 11 11001 = -7
```

```
LOAD R1, =-13     ; R1 = 111 ... 11 10011
SHR  R1, =1        ; R1 = 011 ... 11 11001 = +134217721
```

- yhden bitin oikealle SHRA'lla = jaa arvo kahdella

Copyright Teemu Kerola 2004

Bittien siirto oikealle SHR-käskyllä toimii aivan vastaavasti kuin SHL toimii vasemmalle. Täyttöbitit vasemmalta ovat aina nollia. Bittien siirto oikealle toimii nyt jakolaskun tapaan, mutta vain positiivisille luvuille, koska vasemmalta täytetään aina nollia ja vasemmanpuolinen bitti on etumerkkibitti. Sitä varten on olemassa toinen bittinsiirtokäsky SHRA, joka toimii muuten SHR'n tavoin, mutta täyttääkin vasemmalta aina entistä etumerkkibittiä eli vasemmanpuolista bittiä. Nyt yhden bitin siirto oikealle toimii jakolaskuna 2:lla myös negatiivisille luvuille.

Ttk-91 kontrollinsiirtokäskyt

JUMP

JUMP Loop

JUMP AfterElse

COMP

- asettaa tilarekisteriin vertailun tuloksen: L, E tai G

COMP R3, =27

COMP R2, X

JLES, JEQU, JGRE, JNLE, JNEQU, JNGRE

- perustuu tilarekisterin arvoon, joka taas perustuu viimeksi suoritettuun COMP käskyyn

JGRE Loop

JNEQU Ohoh

JNEG, JZER, JPOS, JNNEG, JNZER, JNPOS

- perustuu työrekisterin arvoon

JPOS R1, Loop

CALL, EXIT

aliohjelman kutsu ja sieltä paluu - käsitellään myöhemmin

SVC, IRET

käyttöjärjestelmäpalvelun kutsu ja sieltä paluu

SVC SP, =HALT ; ohjelman suoritus päättyy normaalisti

Copyright Teemu Kerola 2004

Normaalisti seuraavaksi suoritettava käsky on aina nykyistä konekäskyä seuraavassa muistipaikassa. Kontrollinsiirtokäskyillä muutetaan tätä oletusarvoista toimintaa. Ehdottomalla hyppykäskyllä JUMP kontrolli siirtyy aina käskyssä nimettyyn paikkaan koodia. Tätä käytetään yleensä looppien ja if-then-else -rakenteiden toteutuksessa. Myös konekielisessä ohjelmoinnissa on huonoa tyyliä hyppiä sinne-tänne koodissa jump-käskyllä ilman jotain ylevämpää perustelua. Koodista tulisi tällöin hyvin vaikealukuista ja mahdollisten virheiden havaitseminen tulisi vaikeaksi.

Ttk-91 kontrollinsiirtokäskyt

JUMP

JUMP Loop

JUMP AfterElse

COMP

- asettaa tilarekisteriin vertailun tuloksen: L, E tai G

COMP R3, =27

COMP R2, X

JLES, JEQU, JGRE, JNLE, JNEQU, JNGRE

- perustuu tilarekisterin arvoon, joka taas perustuu viimeksi suoritettuun COMP käskyyn

JGRE Loop

JNEQU Ohoh

JNEG, JZER, JPOS, JNNEG, JNZER, JNPOS

- perustuu työrekisterin arvoon

JPOS R1, Loop

CALL, EXIT

aliohjelman kutsu ja sieltä paluu - käsitellään myöhemmin

SVC, IRET

käyttöjärjestelmäpalvelun kutsu ja sieltä paluu

SVC SP, =HALT ; ohjelman suoritus päättyy normaalisti

Copyright Teemu Kerola 2004

Yleinen tapa suorittaa mikä tahansa vertailu on ensin vertailla kahta arvoa COMP-käskyllä ja sitten seuraavalla mahdollisella hyppykäskyllä tutkia vertailun tulos ja mahdollisesti haarautua koodissa ehdon mukaan. Haarautumisvaihtoehtoja on kuusi ja niitä kaikkia varten on oma konekäskynsä.

Ttk-91 kontrollinsiirtokäskyt

JUMP

JUMP Loop

JUMP AfterElse

COMP

- asettaa tilarekisteriin vertailun tuloksen: L, E tai G

COMP R3, =27

COMP R2, X

JLES, JEQU, JGRE, JNLE, JNEQU, JNGRE

- perustuu tilarekisterin arvoon, joka taas perustuu viimeksi suoritettuun COMP käskyyn

JGRE Loop

JNEQU Ohoh

JNEG, JZER, JPOS, JNNEG, JNZER, JNPOS

- perustuu työrekisterin arvoon

JPOS R1, Loop

CALL, EXIT

aliohjelman kutsu ja sieltä paluu - käsitellään myöhemmin

SVC, IRET

käyttöjärjestelmäpalvelun kutsu ja sieltä paluu

SVC SP, =HALT ; ohjelman suoritus päättyy normaalisti

Copyright Teemu Kerola 2004

Edellisessä menetelmässä on se huono puoli, että vertailuun tarvitaan aina kaksi konekäskyä. Toinen vertailtavista arvoista on usein nolla, ja tätä erikoistilannetta varten on oma käskyjoukkonsa. Tämän avulla nämä usein esiintyvät vertailutilanteet voidaan toteuttaa yhdellä konekäskyllä, joka vertaa työrekisterin arvoa nollaan ja haarautuu sen mukaan. Jälleen kaikkia kuutta eri vertailuvaihtoa vastaa kutakin oma konekäskynsä.

Ttk-91 kontrollinsiirtokäskyt

JUMP

JUMP Loop

JUMP AfterElse

COMP

- asettaa tilarekisteriin vertailun tuloksen: L, E tai G

COMP R3, =27

COMP R2, X

JLES, JEQU, JGRE, JNLE, JNEQU, JNGRE

- perustuu tilarekisterin arvoon, joka taas perustuu viimeksi suoritettuun COMP käskyyn

JGRE Loop

JNEQU Ohoh

JNEG, JZER, JPOS, JNNEG, JNZER, JNPOS

- perustuu työrekisterin arvoon

JPOS R1, Loop

CALL, EXIT

aliohjelman kutsu ja sieltä paluu - käsitellään myöhemmin

SVC, IRET

käyttöjärjestelmäpalvelun kutsu ja sieltä paluu

SVC SP, =HALT ; ohjelman suoritus päättyy normaalisti

Copyright Teemu Kerola 2004

Aliohjelmia kutsutaan CALL-käskyllä ja niistä palataan EXIT-käskyllä. Näiden käskyjen käyttö on vähän monimutkaisempaa, joten käsittelemme ne kokonaisuudessaan vasta aliohjelmien esittelyn yhteydessä.

Ttk-91 kontrollinsiirtokäskyt

JUMP

JUMP Loop

JUMP AfterElse

COMP

- asettaa tilarekisteriin vertailun tuloksen: L, E tai G

COMP R3, =27

COMP R2, X

JLES, JEQU, JGRE, JNLE, JNEQU, JNGRE

- perustuu tilarekisterin arvoon, joka taas perustuu viimeksi suoritettuun COMP käskyyn

JGRE Loop

JNEQU Ohoh

JNEG, JZER, JPOS, JNNEG, JNZER, JNPOS

- perustuu työrekisterin arvoon

JPOS R1, Loop

CALL, EXIT

aliohjelman kutsu ja sieltä paluu - käsitellään myöhemmin

SVC, IRET

käyttöjärjestelmäpalvelun kutsu ja sieltä paluu

SVC SP, =HALT ; ohjelman suoritus päättyy normaalisti

Copyright Teemu Kerola 2004

SVC-käskyllä kutsutaan käyttöjärjestelmäpalvelua, joka nimi (tai tietenkin tunnusta vastaava numero) annetaan käskyn osoitekentässä. Käyttöjärjestelmäpalvelusta palataan etuoikeutetulla erikoiskäskyllä IRET, joka vastaa paljolti aliohjelmista paluukäskyä EXIT. Kaikki ohjelmat lopulta oikein päättyessään kutsuvat HALT-käyttöjärjestelmäpalvelua, jossa kyseinen ohjelma siististi poistetaan järjestelmästä.

Ttk-91 muut suoritettavat käskyt

NOP

- No OPeration, tyhjä käsky, älä tee mitään
- operandeilla ei merkitystä
- voi olla hypyn kohdeosoite
- varaa kuitenkin muistia yhden sanan (32 bittiä)
- suoritetaan kuten muutkin käskyt (kuluttaa aikaa)

```
ADD ...  
JZER R1, Pois  
SUB ...  
DIV ...  
...  
Pois NOP
```

Copyright Teemu Kerola 2004

Oikeissa tietokoneissa on jonkin verran myös muita käskyjä, kuten laskutoimituksia muilla tietotyypeillä tai tietotyyppien tyyppimuunnoskäskyjä. Kaikissa koneissa on kuitenkin myös NOP-käsky, joka voidaan suorittaa, mutta se ei tee mitään. Aina joskus on tilanne, jolloin on tärkeä vain odottaa tekemättä mitään. NOP-käsky on hyvä myös geneerisenä käskynä, jolle voidaan antaa osoite, mutta se ei tee muuten mitään. Suoritusaikana NOP-käsky kuitenkin haetaan muistista tavallisten käskyjen tapaan.

Ttk-91 assembler-kääntäjän ohjauskäskyt

Käsitellään käännöksen aikana, eivät generoi suoritettavia konekäskyjä

EQU - Equal

- antaa symbolille halutun arvon, joka talletetaan symbolitauluun

```
Sata EQU 100  
N EQU 432
```

```
LOAD R1, =N  
LOAD R2, =432
```

DC - Data Constant

- varaa yksi sana muistista data-alueelta, anna sille alkuarvo ja aseta sen osoite annetun symbolin arvoksi
- globaalin muuttujien määrittelyt alkuarvoineen, vakion määrittely

```
Raja DC 100  
X DC 0
```

```
LOAD R1, Raja ; DC:llä  
LOAD R2, =N ; EQU:lla
```

DS - Data Segment

- varaa monta peräkkäistä sanaa muistista data-alueelta, aseta ensimmäisen sanan osoite annetun symbolin arvoksi, alkuarvot tuntemattomia
- globaalin taulukon tai tietueen tilan varaus

```
Tbl DS 20
```

Simulaattorin (esim. Titokone) omat ohjauskäskyt?

- simuloidun muistin koko, input-tiedoston stdin määrittely, jne???

Copyright Teemu Kerola 2004

Kaikkiin symbolisiin konekieliin (kuten myös korkean tason kieliin) sisältyy jonkinlainen joukko kääntäjän ohjauskäskyjä. Ne siis ohjaavat kääntäjän toimintaa, eikä niistä generoidu suoritettavia konekäskyjä. Tämän vuoksi niitä sanotaan myöskin 'pseudokäskyiksi' tai 'valekäskyiksi'. Ttk-91:ssä pseudokäskyillä tehdään staattisten muuttujien, vakioden ja muiden tietorakenteiden tilanvaraukset, jotka toteutetaan ohjelman latausvaiheessa kääntäjän antamien ohjeiden perusteella. Todellisissa konekielissä pseudokäskyillä voi määritellä makroja ja tiettyjen ehtojen vallitessa myös käännettäviä konekäskysarjoja.

Ttk-91 assembler-kääntäjän ohjauskäskyt

Käsitellään käännöksen aikana, eivät generoi suoritettavia konekäskyjä

EQU - Equal

- antaa symbolille halutun arvon, joka talletetaan symbolitauluun

Sata EQU 100
N EQU 432

LOAD R1, =N
LOAD R2, =432

DC - Data Constant

- varaa yksi sana muistista data-alueelta, anna sille alkuarvo ja aseta sen osoite annetun symbolin arvoksi
- globaalin muuttujien määrittelyt alkuarvoineen, vakion määrittely

Raja DC 100
X DC 0

LOAD R1, Raja ; DC:llä
LOAD R2, =N ; EQU:lla

DS - Data Segment

- varaa monta peräkkäistä sanaa muistista data-alueelta, aseta ensimmäisen sanan osoite annetun symbolin arvoksi, alkuarvot tuntemattomia
- globaalin taulukon tai tietueen tilan varaus

Tbl DS 20

Simulaattorin (esim. Titokone) omat ohjauskäskyt?

- simuloidun muistin koko, input-tiedoston stdin määrittely, jne???

Copyright Teemu Kerola 2004

EQU-valekäskyllä annetaan tunnukselle haluttu arvo. Tunnus voisi olla vaikkapa ohjelmassa käytetyn taulukon koko tai tietueen kentän suhteellinen sijainti tietueen sisällä. Joka tapauksessa tunnuksen arvo on sellainen vakio, että sitä ei haluta missään vaiheessa vaihtaa ohjelman suoritusaikana. EQU-määrittelyn jälkeen on aivan sama, kirjoitatko symbolisen konekielen koodiin kyseisen tunnuksen vai sen arvon.

Ttk-91 assembler-kääntäjän ohjauskäskyt

Käsitellään käännöksen aikana, eivät generoi suoritettavia konekäskyjä

EQU - Equal

- antaa symbolille halutun arvon, joka talletetaan symbolitauluun

```
Sata EQU 100  
N EQU 432
```

```
LOAD R1, =N  
LOAD R2, =432
```

DC - Data Constant

- varaa yksi sana muistista data-alueelta, anna sille alkuarvo ja aseta sen osoite annetun symbolin arvoksi
- globaalin muuttujien määrittelyt alkuarvoineen, vakion määrittely

```
Raja DC 100  
X DC 0
```

```
LOAD R1, Raja ; DC:llä  
LOAD R2, =N ; EQU:lla
```

DS - Data Segment

- varaa monta peräkkäistä sanaa muistista data-alueelta, aseta ensimmäisen sanan osoite annetun symbolin arvoksi, alkuarvot tuntemattomia
- globaalin taulukon tai tietueen tilan varaus

```
Tbl DS 20
```

Simulaattorin (esim. Titokone) omat ohjauskäskyt?

- simuloidun muistin koko, input-tiedoston stdin määrittely, jne???

Copyright Teemu Kerola 2004

DC-valekäskyä käytetään yleisesti globaalin eli kaikkialla näkyvän muuttujan tai vakion määrittelyyn. Muuttujan erottaa vakiosta siitä, että sen arvoa ei saa vaihtaa! Todellisissa konekielissä on usein eri pseudokäsky muuttujien ja vakioden määrittelyyn, ja kääntäjä voi valvoa, että vakion arvoa ei voi muuttaa. Aliohjelmien paikalliset muuttujat määritellään eri tavoin, mutta ne käsitellään sitten myöhemmin. Ohjelmakoodista ei mitenkään käy selville kyseisen symbolin arvo, vaan kääntäjä päättää sen itsenäisesti.

Ttk-91 assembler-kääntäjän ohjauskäskyt

Käsitellään käännöksen aikana, eivät generoi suoritettavia konekäskyjä

EQU - Equal

- antaa symbolille halutun arvon, joka talletetaan symbolitauluun

```
Sata EQU 100  
N EQU 432
```

```
LOAD R1, =N  
LOAD R2, =432
```

DC - Data Constant

- varaa yksi sana muistista data-alueelta, anna sille alkuarvo ja aseta sen osoite annetun symbolin arvoksi
- globaalin muuttujien määrittelyt alkuarvoineen, vakion määrittely

```
Raja DC 100  
X DC 0
```

```
LOAD R1, Raja ; DC:llä  
LOAD R2, =N ; EQU:lla
```

DS - Data Segment

- varaa monta peräkkäistä sanaa muistista data-alueelta, aseta ensimmäisen sanan osoite annetun symbolin arvoksi, alkuarvot tuntemattomia
- globaalin taulukon tai tietueen tilan varaus

```
Tbl DS 20
```

Simulaattorin (esim. Titokone) omat ohjauskäskyt?

- simuloidun muistin koko, input-tiedoston stdin määrittely, jne???

Copyright Teemu Kerola 2004

DS-valekäskyllä varataan isompi alue kerrallaan staattiselta data-alueelta. Sen tyypillinen käyttö on globaali, kaikkialla käytettävissä oleva taulukko. Varatun tietorakenteen alkuarvoja ei ole määritetty, joten koodissa ei pitäisi olettaa niiden olevan esimerkiksi nollia. Taulukko pitää ennen käyttöä alustaa sopivalla koodinpätkällä.

Ttk-91 assembler-kääntäjän ohjauskäskyt

Käsitellään käännöksen aikana, eivät generoi suoritettavia konekäskyjä

EQU - Equal

- antaa symbolille halutun arvon, joka talletetaan symbolitauluun

```
Sata EQU 100  
N EQU 432
```

```
LOAD R1, =N  
LOAD R2, =432
```

DC - Data Constant

- varaa yksi sana muistista data-alueelta, anna sille alkuarvo ja aseta sen osoite annetun symbolin arvoksi
- globaalin muuttujien määrittelyt alkuarvoineen, vakion määrittely

```
Raja DC 100  
X DC 0
```

```
LOAD R1, Raja ; DC:llä  
LOAD R2, =N ; EQU:lla
```

DS - Data Segment

- varaa monta peräkkäistä sanaa muistista data-alueelta, aseta ensimmäisen sanan osoite annetun symbolin arvoksi, alkuarvot tuntemattomia
- globaalin taulukon tai tietueen tilan varaus

```
Tbl DS 20
```

Simulaattorin (esim. Titokone) omat ohjauskäskyt?

- simuloidun muistin koko, input-tiedoston stdin määrittely, jne???

Copyright Teemu Kerola 2004

Eri kääntäjillä voi tietenkin olla omia ohjauskäskyjään. Ttk-91 koneen simulaattorin, Titokone-ohjelmistoon liittyvällä kääntäjällä on muutama ylimääräinen ohjauskäsky esimerkiksi simuloidun muistin koon määrittelyyn ja standarditiedostojen stdin ja stdout määrittelyyn. Titokoneessa on myös toteutettu käyttöjärjestelmäpalveluna standarditiedostojen luku ja kirjoitus. Tämän kurssin osalta riittää kuitenkin perus-pseudokäskyjen EQU, DC ja DS tunteminen.

Ttk-91 symbolinen konekielinen ohjelma Hello

```
hello.k91 X    DC 13
          Y    DC 15

          MAIN LOAD R1, X
              ADD  R1, Y
              OUT  R1, =CRT
              SVC  SP, =HALT
```

käännös

hello.b91

```
__b91__
__code__
    0 3
    36175876
    287834117
    69206016
    1891631115
__data__
    4 5
    13
    15
__symboltable__
    main 0
    y 5
    halt 11
    crt 0
    x 4
__end__
```

```
0: 36175876
1: 287834117
2: 6920616
3: 1891631115
4: 13
5: 15
```

lataus

Copyright Teemu Kerola 2004

Kaikki ttk-91 symbolisen konekielen ohjelmat tunnistetaan tiedoston loppuliitteestä 'k91'. Hello-ohjelmassa määritellään ensin kaksi muuttujaa, X ja Y, alkuarvoineen. Pääohjelma alkaa aina ensimmäisestä todellisesta käskystä (ei siis pseudokäskystä). Tässä kyseisen käskyn osoitteena on symboli 'MAIN' vielä tämän painottamiseksi. Pääohjelmassa lasketaan muuttujien X ja Y arvot yhteen ja tulostetaan niiden summa. Ohjelman suoritus päätetään sitten normaalisti SVC-käskyllä. Tämä ja kaikki muutkin esimerkkiohjelmat löytyvät kurssin verkkomateriaalista.

Ttk-91 symbolinen konekielinen ohjelma Hello

```
hello.k91 X    DC 13
          Y    DC 15

MAIN LOAD R1, X
      ADD  R1, Y
      OUT  R1, =CRT
      SVC  SP, =HALT
```

käännös

hello.b91

```
__b91__
__code__
    0 3
    36175876
    287834117
    69206016
    1891631115
__data__
    4 5
    13
    15
__symboltable__
    main 0
    y 5
    halt 11
    crt 0
    x 4
__end__
```

```
0: 36175876
1: 287834117
2: 6920616
3: 1891631115
4: 13
5: 15
```

lataus

Copyright Teemu Kerola 2004

Kun symbolinen konekielinen ohjelma käännetään Titokoneen kääntäjällä, siitä saadaan ladattava 'binääri'-tiedosto eli objektimoduuli. Ttk-91'n objektimoduuli tunnistetaan loppuliitteestä 'b91'. Objektimoduulissa on ensin otsaketieto. Sitä seuraa konekielinen koodialue, joka on merkitty avainsanalla '__code__' ja koodialueen sijainnilla suoritettavassa ohjelmassa. Tämän ohjelman koodi talletetaan siis muistipaikkoihin 0-3. Data alue ja sen alkuarvot ladataan vastaavasti muistipaikkoihin 4-5. Lopuksi on järkevien virheilmoitusten antamista varten tämän ohjelman symbolitaulu.

Ttk-91 symbolinen konekielinen ohjelma Hello

```
hello.k91 X    DC 13
          Y    DC 15

MAIN LOAD R1, X
      ADD  R1, Y
      OUT  R1, =CRT
      SVC  SP, =HALT
```

hello.b91

```
__b91__
__code__
0 3
36175876
287834117
69206016
1891631115
__data__
4 5
13
15
__symboltable__
main 0
y 5
halt 11
crt 0
x 4
__end__
```

käännös

orig PC: 0 (oletusarvo)

0:	36175876	koodialue
1:	287834117	
2:	6920616	
3:	1891631115	
4:	13	data-alue
5:	15	

lataus

Copyright Teemu Kerola 2004

Ohjelman latauksen jälkeen se on talletettu muistiin (ohjelman omalle muistialueelle), objektimoduulin ilmaisemiin muistipaikkoihin. Koodialue on siis muistipaikoissa 0-3 ja data-alue muistipaikoissa 4-5. Järjestelmä pitää yllä symbolitaulua ohjelmankehitysinformaation ja virheilmoitusten tekemistä varten. Muistiin suoritusta varten talletettu ohjelma muodostuu puhtaasti kokonaisluvuista, vaikka se vastaakin täysin alkuperäistä esitysmuotoaan symbolisella konekielellä.

Ttk-91 symbolinen konekielinen ohjelma Sum

```
sum.k91 ; sum - laske annettuja lukuja yhteen, luku 0 on loppumerkki
Luku    DC 0    ; nykyinen luku, alkuarvo 0
Summa   DC 0    ; nykyinen summa, alkuarvo 0

Sum      IN    R1, =KBD    ; ohjelma Sum alkaa käskystä 0
          STORE R1, Luku
          JZER  R1, Done   ; luvut loppu?

          LOAD  R1, Summa  ; Summa <- Summa+Luku
          ADD   R1, Luku
          STORE R1, Summa  ; summa muuttujassa, ei rekisterissä?

          JUMP  Sum

Done     LOAD  R1, Summa  ; tulosta summa ja lopeta
          OUT   R1, =CRT
          SVC   SP, =HALT
```

Copyright Teemu Kerola 2004

Tässä on jo vähän monimutkaisempi ohjelmaesimerkki. Sekin löytyy kurssin verkossa olevasta viitemateriaalista, jos haluat itse kääntää ja suorittaa sen vaikkapa Titokoneella. Ohjelma lukee käyttäjän antamia syötteitä ja laskee niiden summan. Syöte '0' toimii lopetusmerkkinä, jonka jälkeen ohjelma tulostaa aikaisempien lukujen summan. Huomaa tyhjät rivit ja kommentoinnit, joiden avulla koodista saadaan helpommin luettavaa. Laita omaan koodiisikin sopivasti kommentteja, mutta ei liikaa. Huomaa, että koodi käyttää vain yhtä rekisteriä, rekisteri R1'stä. Konekielisessä koodissa rekistereiden käytön optimointi on tärkeää.

Ttk-91 koneen simulaattori Titokone

Toimii kuten oikea 'kone' toimisi, eli suorittaa ladattuja ttk-91 ohjelmia

Graafinen käyttöliittymä

I/O käyttöliittymän kautta

Ohjelmien valinta, käännös (+ automaattinen linkitys), lataus ja suoritus

Ohjelmien editointi

- voi olla parempi editoida 'off-line' tavallisella tekstieditorilla

Suoritus mahdollista myös käsky kerrallaan, kommentoinnin kera ja/tai animoinnin kera

Copyright Teemu Kerola 2004

Ttk-91 koneen simulaattori Titokone on aika laaja ohjelmisto. Sen avulla voidaan esimerkiksi suorittaa ttk-91 ohjelmia samalla tavalla kuin mitä niitä suoritettaisiin todellisessa laitteistossa todellisessa käyttöjärjestelmässä. Titokoneeseen sisältyy siis myös käyttäjärjestelmäpalikoita, kuten kääntäjä ja lataaja. Ohjelmamme ovat niin yksinkertaisia, että mitään linkitystä ei tarvita. Käännöksessä ja käskyjen suorituksessa on useita eri optiota sen mukaan, miten paljon ylimääräisiä detaljeja halutaan näkyviin. Titokone ja sen käyttö on tarkemmin speksattu kurssin harjoitustehtävissä ja verkkomateriaalissa

Yhteenveto

Ttk-91 tietokoneen yleiskuva ja käskykanta-arkkitehtuuri

Ttk-91 ohjelmat

Titokone simulaattori ttk-91 tietokoneelle

Seuraavaksi

Luento 3: ohjelmointi ttk-91 symbolisella konekielellä

Luento 4: aliohjelmien toteutus ttk-91 symbolisella konekielellä

Copyright Teemu Kerola 2004

Olemme nyt käyneet läpi esimerkkitietokoneen yleiskuvan ja sen käskykanta-arkkitehtuurin. Näytimme esimerkin vuoksi muutaman yksinkertaisen ohjelman, mutta itse ohjelmointiin pääsemme vasta myöhemmin. Annoimme myös lyhyen yleiskuvan Titokone simulaattorista, johon tutustutaan harjoitustehtävien myötä paljon tarkemmin jatkossa. Seuraavassa luennossa 3 käsittelemme ohjelmoinnin peruskäsitteiden toteuttamista ttk-91 symbolisella konekielellä ja luennossa 4 aliohjelmien toteutuksen.